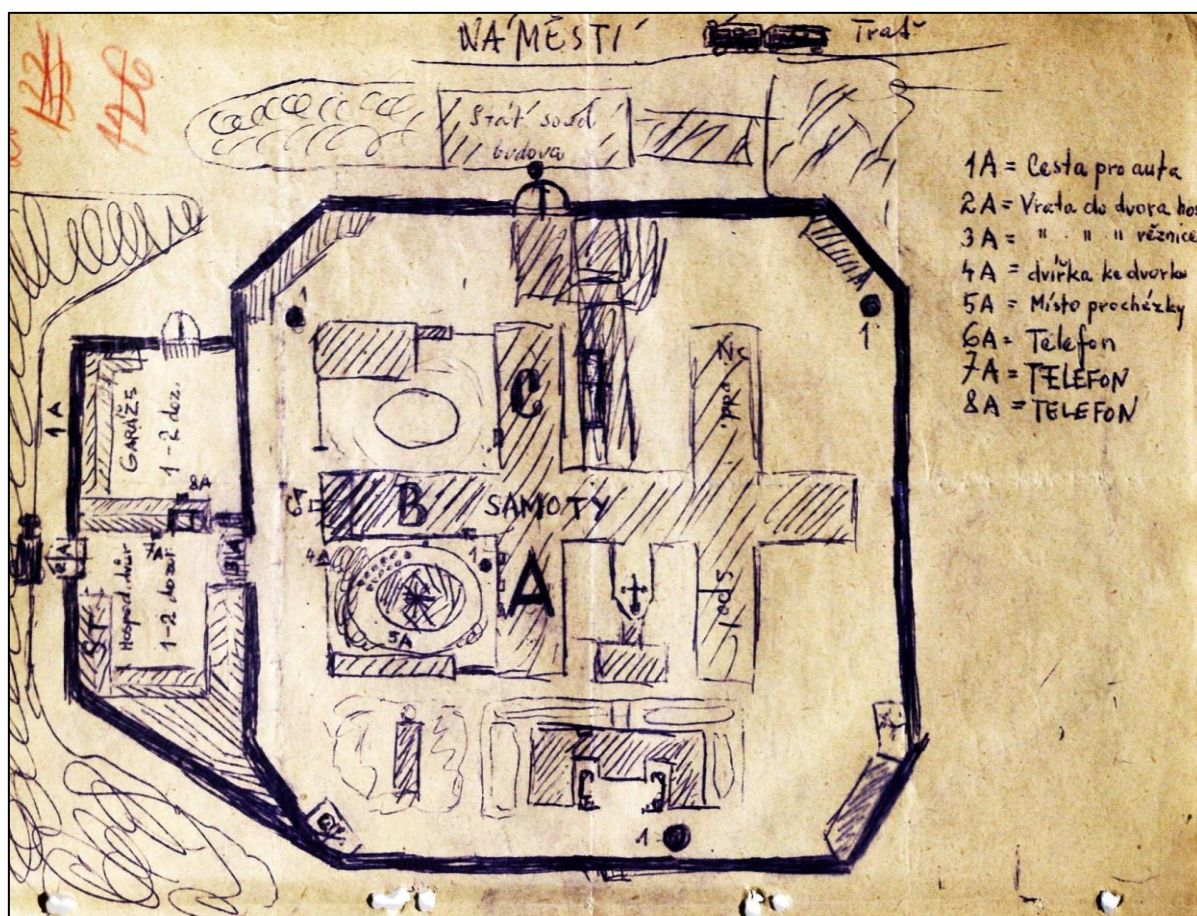

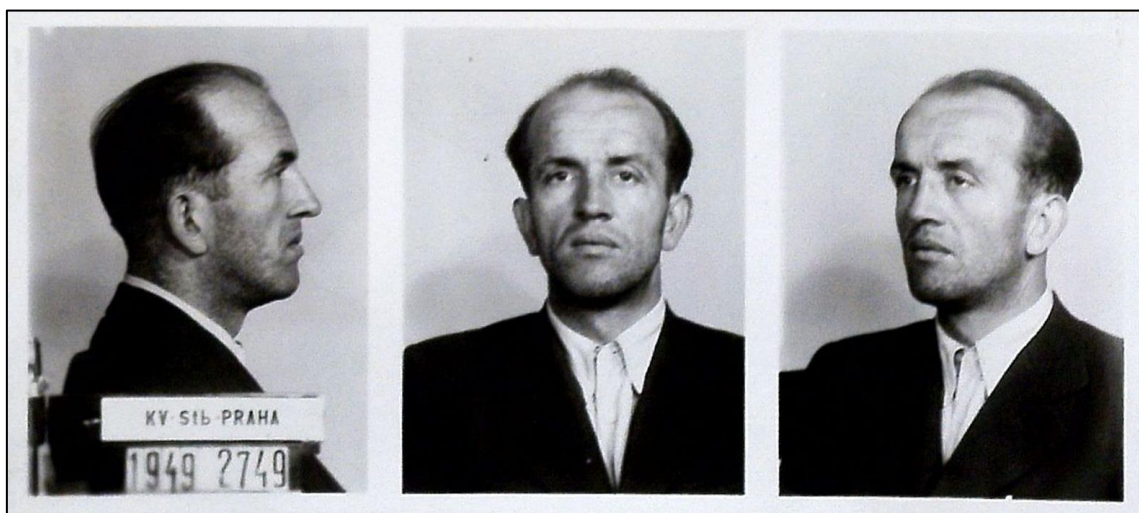
DOZORCE JAN HORÁČEK A „AKCE PANKRÁC“

Ondřej Hladík

Plánek pankrácké věznice v jednom z motáků pronesených J. Horáčkem v roce 1949
(foto: ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV)

V roce 2011 byla v Historické penologii publikovaná rozsáhlá studie o životě dozorce Čenka Petelíka z Plzně popraveného kvůli domnělé účasti na přípravě takzvané borské vzpoury.¹ V řadách Sboru uniformované vězeňské stráže (SVS) ale nebyl jediný, kdo zemřel na šibenici. Druhým případem, jemuž se doposud velké publicity nedostalo,² je kauza podstrážmistra Jana Horáčka, který sloužil nejprve ve valdické trestnici a poté krátce na Pankráci. Následující biografická studie by měla tento dluh odčinit.

Jan Horáček na fotografii z vyšetřovacího spisu (foto: ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV)

Budoucí vězeňský dozorce J. Horáček se narodil 26. listopadu 1919 v Roztokách nedaleko Jilemnice do rodiny drobného zemědělce Jana Horáčka hospodařícího na 9 hektarech půdy. Měl ještě čtyři sourozence – bratry Antonína (nar. 1921) a Miloslava (nar. 1926) a sestry Ludmilu (nar. 1931) a Věru (nar. 1938).³ V pěti letech jej ale zasáhla těžká ztráta, když zemřela jeho matka Anna, rozená Žalská.⁴

Absolvoval pět tříd obecné a dvě třídy měšťanské školy. Před dalším vzděláním však musel dát přednost výpomoci na rodinném hospodářství, protože jeho otec s ohledem na zdravotní stav nezvládal všechnu práci sám.⁵ Ve 30. letech se stal členem Místní jednoty republikánského dorostu a od roku 1937 zastával funkci jejího předsedy. V politických názorech se bezpochyby inspiroval u svého otce, který byl aktivním příznivcem Republikánské strany zemědělského

¹ Ondřej HLADÍK, *Čeněk Petelík – dozorce vězňů a jeho cesta na popraviště*, in: *Historická penologie* 2/2011, Praha 2011.

² Doposud byl publikován pouze jeho stručný životopis v knize: Ivo PEJČOCH – Prokop TOMEK, *Policisté na popravišti*, Cheb 2013, s. 96-101.

³ Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV, skupinový svazek, výslech J. Horáčka z 15. 9. 1949.

⁴ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (AKPR), f. KPR, milosti prezidenta republiky, sign. T 4613/51, žádost J. Horáčka o milost z 22. 9. 1951.

⁵ ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV, skupinový svazek, výslech J. Horáčka z 2. 9. 1949.

a malorolnického lidu (Agrární strana), pro niž představovala uvedená mládežnická organizace „líheň“ stranické základny.⁶

Na jaře roku 1940 podal dobrovolnou přihlášku na práci do Německa a zakrátko jej přidělili ke stavbě továrny v rakouském Linci. Po půl roce si však s odůvodněním, že je jeho otec nemocen vzal dovolenou, odjel domů a zpět už se nevrátil. Kvůli hrozícímu opětovnému nasazení v Říši odeslal na jaře 1941 žádost o přijetí do vládního vojska, načež v říjnu nastoupil k 9. praporu do Vysokého Mýta (Oblastní inspektorát III – Brno). Po absolvování pěšího výcviku sloužil u 2. roty, jež měla za úkol hlídat železniční tratě a případně zabránit pokusům o sabotáže. Již jako svobodník odjel 24. května 1944 do Itálie, kde sloužil v Saviglianu (město ležící 60 km jižně od Turína). Po odhalení příprav na dezerci celého praporu a přechod hranic do Francie byl se svojí jednotkou přeložen do Verony. Následně je z preventivních důvodů přibližně každé dva měsíce přesunovali na jiné působiště. Konec války zastihl J. Horáčka ve městě Mezzocorona nedaleko Trenta.

Do Československa se vrátil 30. září 1945 a společně s ostatními byl soustředěn ve Strašicích, kde ho poté přidělili do Rokycan s úkolem pečovat o armádní koně. Avšak zakrátko onemocněl malárií, pročež se léčil ve vojenské divizní nemocnici v Plzni. Během dvouměsíční hospitalizace dostal předvolání k vykonání prezenční služby a ihned po propuštění proto nastoupil u pěšího pluku 22 „Argonského“ v Jičíně, leč pouze jako vojín.⁷ Hodnost svobodníka mu zakrátko vrátili a k 1. prosinci 1945 ho povýšili na desátníka. U armády zůstal i v dalších letech jako délesloužící poddůstojník, přičemž nadále postupoval (četař – březen 1946, rotný – říjen 1946).⁸

V ohledu politické příslušnosti nebyl za války nikde organizován a až roku 1946 se stal členem České strany národně sociální při odbočce v rodných Roztokách u Jilemnice. Na konci roku 1947 pod vlivem svého okolí přešel do Československé sociální demokracie, kde setrval do března 1948. Tehdy učinil čistě pragmatický krok: „*Únorové události na mne působily asi tak, že jsem byl v domněnku, že všechny strany jsou tímto likvidovány a proto jsem podal 3. března 1948 přihlášku do str. KSČ...*“.⁹ Ať už ale v poválečných letech náležel ke kterékoliv ze jmenovaných stran, patřil vždy k její pasivní základně, částečně také kvůli časově náročným služebním povinnostem.

Ačkoliv v květnu 1947 prodloužil dobrovolný závazek k vojenské službě, podal počátkem července žádost o přijetí do SVS. Současně projevil přání, aby byl zařazen do Valdic ležících přibližně 30 kilometrů od jeho rodné obce. Na ministerstvu spravedlnosti při osobním pohovoru „...učinil mimořádně příznivý dojem...“,¹⁰ takže ho bez dalších průtahů ustanovili výpomocnou dozorčí silou. Rovněž tak vyhověli požadavku na umístění, pročež měl do dvou týdnů nastoupit

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž, výslech J. Horáčka z 15. 9. 1949.

⁸ ABS, personální spis J. Horáčka, kmenový list.

⁹ ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV, výslech J. Horáčka z 15. 9. 1949.

¹⁰ ABS, personální spis J. Horáčka, zpráva o pohovoru k žádosti o přijetí do SVS ze 7. 7. 1947.

v Ústavu pro mladistvé provinilce a choré vězně ve Valdicích.¹¹ Avšak kvůli povinnostem v armádě si musel dojednat prodloužení stanovené lhůty až do konce měsíce. K 1. srpnu byl tedy propuštěn jako rotný v záloze a tentýž den započal kariéru vězeňského dozorce.¹² Důvody, které ho přiměly k této změně, zachycuje písemná žádost o přijetí do SVS. Učinil tak „...za účelem zlepšení životní existence.“¹³

Jan, dsl. Horáček Jan,
Ji. 8997 Jičín- 99/30.

Ji. 26. 6. 1947.

o: Žádost o přijetí
do služeb S.V.S.

ilohy: -----

Ministerstvo spravedlnosti
P R A H A II.

Ž Á D O S T
o přijetí do služeb Sboru vězeňské stráže.

Žádám o přijetí do služby Sboru vězeňské stráže a žádost
svoji odůvodňuji takto:

- 1/ Narodil jsem se dne 26. 11. 1919 v Roztokách okr. Jilemnice,
- 2/ Přísluším do obce Roztoky okr. Jilemnice,
- 3/ Jsem svobodný,
- 4/ Absolvoval jsem 5 tř. školy obecné, 2 tř. školy měšť. v Roztokách okr. Jilemnice s vyučovacím řečí českou
- 5/ Můj životopis mimo službu vojenskou je tento:
Po vyjítí školy jsem pracoval doma při hospodářství jelikož otec byl těžce nemocen a moji bratři chodili ještě do školy.
Od 1. 10. 1941 jsem byl u byv. vládního vojska u 3/9 praporu ve Vysekém Mýtě. Dne 24. 5. 1944 jsem odjel s vládním vojskem do Itálie a odtud jsem se vrátil s l. čs. samostat. brigádou dne 26. 8. 1945 do vlasti.
Po návratu do vlasti jsem byl přijat jako d. le. sloužící od 5. 5. 1945.
Reversální závazek mám do 4. 5. 1948 a žádám o jeho zrušení abych mohl co možná nejdříve nastoupit službu u SVS. Dle informací které jsem již obdržel bude mi vše vyřízeno během měsíce.

Do služeb SVS žádám za účelem zlepšení životní existence.
Prosím, je-li možno abych mohl službu nastoupit v trestnici Kartouzy.

MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI
Čís. 44894 Dne 2 VII. 1947
Příl. 5 k žádosti přikládám tyto doklady:

- 1/ křestní list
- 2/ domovský list
- 3/ školní vysvědčení
- 4/ propouštěcí vysvědčení
- 5/ vysvědčení zachovalosti
- 6/ doklad o svobodném stavu

Ostatní doklady zašlu ihned jakmile je obdržím od příslušných úřadů.
Prosím aby veškerá korespondence mi byla zasílána na
adresu: rt. dsl. Horáček Jan, V. U. 2241 Mimon, pošt. příhr. 10/R kde právě
konám službu v přidělení.

Žádost J. Horáčka o přijetí k SVS (foto: ABS, pers. spis J. Horáčka)

¹¹ Ke zřízení Ústavu pro mladistvé provinilce a choré vězně ve Valdicích v bývalé trestnici pro muže blíže: Ondřej HLADÍK, *Vznik Ústavu pro mladistvé provinilce a choré vězně ve Valdicích*, in: Valdická Kartouza 1627-1857-2007 II., Jičín 2009.

¹² ABS, personální spis J. Horáčka, kmenový list.

¹³ Tamtéž, žádosti o přijetí do SVS z 26. 6. 1947.

K jeho službě ve Valdicích se mnoho informací nedochovalo, takže je pravděpodobné, že nijak nevybočoval z řady při plnění uložených povinností. Proto ho také shledali způsobilým pro práci dozorce a na konci roku 1947 jej ustanovili čekatelem vězeňské stráže s hodností pomocného podstrážmistra.¹⁴ Někdy v té době potkal o deset let mladší Marii Suchánkovou, dceru vrchního strážmistra a zástupce inspektora vězeňské stráže z Valdic, s níž navázal vztah. Netrvalo nijak dlouho a již v lednu 1948 žádal ministerstvo spravedlnosti o souhlas s uzavřením sňatku.¹⁵ Svatba se konala počátkem dubna 1948, ale jak ukázaly další události, nebylo to příliš šťastné rozhodnutí.

Ani k poúnorovému období není k dispozici větší množství pramenů mapujících působení J. Horáčka ve Valdicích. Personální spis pouze krátce informuje o složení zkoušky z předpisů s prospěchem „velmi dobře“ a přináší stručné hodnocení. Z něj vyplývá, že se choval: „...ukázněně, ve službě i mimo službu bezvadně [...] Jako velitel pracovního oddílu se osvědčil a pro službu v SVS se hodí velmi dobře.“¹⁶ Neměl tedy žádné problémy, takže ho v březnu 1949 ustanovili definitivním gážistou SVS a povýšili na podstrážmistra.¹⁷

Ačkoliv se mu pracovně dařilo, v rodinném životě na tom byl o poznání hůře. Již po necelém roce od svatby si s manželkou vůbec nerozuměl, což nejspíš doprovázely i konflikty s jejími rodiči.¹⁸ Opomenout nelze ani to, že měl nemanželského syna Jana s Boženou Schejbalovou z Broumova. Vyhrocenou situaci proto chtěl vyřešit odchodem z Valdic, což je možné považovat za osudový krok. Vhodná příležitost přišla v červnu 1949. Tehdy se strážmistr SVS František Vrabec z Lomnice nad Popelkou, který pracoval na Pankráci, snažil o přeložení do Valdic kvůli nutnosti dojíždět pravidelně autobusem do Prahy. J. Horáček využil této shody okolností a požádal o přemístění s tím, že nabídl výměnu za svého kolegu.¹⁹ Vedení věznice nemělo námitek, takže 10. července 1949 mohl nastoupit službu na novém působišti.

Nedlouho poté dostal za úkol hlídat osoby držené ve vazbě Státního soudu (oddělení I B) během vycházky. Tehdy jeho pozornost upoutal jeden z vězňů, který mu připadal povědomý. Vzápětí vyšlo najevo, že to byl Vratislav Polesný, jenž také sloužil u vojenské posádky v Jičíně.²⁰ Jedná se tak o první doložený bližší kontakt s „protistátním živlem“. Toto zdánlivě nedůležité setkání se nejspíš stalo spouštěčem příštích událostí. J. Horáček již tehdy nepatřil mezi velké podporovatele komunistického režimu a nečekané shledání se známým z předchozích let mohlo

¹⁴ Tamtéž, kmenový list.

¹⁵ Tamtéž, žádost o souhlas se sňatkem z 24. 1. 1948.

¹⁶ Tamtéž, zpráva o službě J. Horáčka z 13. 12. 1948.

¹⁷ Tamtéž, kmenový list.

¹⁸ Národní archiv Praha (NA Praha), f. Státní soud Praha, neuspořádáno, spis. zn. 5 TS I 51/51, protokol o hlavním líčení z 27. 7. 1951.

¹⁹ ABS, personální spis J. Horáčka, žádost o přeložení z 20. 6. 1949.

²⁰ ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV, skupinový svazek, výslechy J. Horáčka z 15. 9. 1949.

významně přispět k rozhodnutí pomáhat udržovat ilegální spojení vězňů s vnějším světem.

Jitka Čermáková

(foto: ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV)

Za další dva nebo tři dny při službě na tomtéž oddělení rozdělával vězňům snídaně, přičemž na cele číslo 110 zapředl rozhovor s Ferdinandem Čermákem čekajícím na soudní přelíčení kvůli ilegálním přechodům hranic a bývalým „západním“ důstojníkem Karlem Pragerem. Tehdy se domluvili, že předá dopis Čermákově manželce a slíbil, že pro zprávu přijde později. Po půl hodině se skutečně objevil znovu a převzal moták napsaný na obalu od vánočních prskavek. Druhý den ráno ho doručil do bytu K. Pragera v Dejvicích, kde byla Jitka Čermáková na návštěvě, pravděpodobně, protože zde čekala na soudní přelíčení svého muže.²¹ Bydlela totiž v Benešově, takže využila této možnosti ubytování, byť není zcela zřejmé, jakým způsobem se obě ženy dostaly do kontaktu.

Jednalo se o první z řady akcí ve prospěch vězňů odpůrců režimu. I když se v dosavadní literatuře objevuje možnost, že již tento čin buď přímo vyprovokovala Bezpečnost a F. Čermák mohl být agentem,²² studium archiválií ukazuje jinou možnost. Ačkoliv jmenovaný později opravdu aktivně spolupracoval s StB, v červenci 1949 se ještě jednalo o skutečného odpůrce režimu, který patřil k dosud nezmapované ilegální skupině „Obzor“ a mimo jiné se snažil naplánovat osvobození 11 osob odsouzených Státním soudem z Pankráce. Nicméně, veškerá činnost nejen F. Čermáka ve vazbě, ale i celé organizace pod kontrolou StB skutečně byla, protože v jejích řadách působil od počátku nasazený agent. Nelze však tvrdit, že sehrál jednoznačnou úlohu provokatéra. Jako pravděpodobnější se jeví jeho úkolování na včasném podchycení spontánně vzniklého ohniska vzdoru.

To se právě stalo osudné i J. Horáčkovi, protože hned druhý dopis, který z věznice pronesl ven, byl adresován tomuto muži.²³ Jednalo se o Ottu Kalinu, úředníka firmy Čechoslávie, jenž měl připravit útěk F. Čermáka jedoucím k soudu na Karlově náměstí a podílet se také na zmíněném přepadení pankrácké věznice. Jeho úkolování dokládá korespondence StB z doby přípravy soudního procesu: *„Státní prokuratura k celé věci podotýká, že ze spisu je jasně vidět agenturní práci, čehož by mohla použití obhajoba. Proto jest na nás urychleně žádáno vysvětlení k těmto*

²¹ Tamtéž.

²² I. PEJČOCH – P. TOMEK, citované dílo, s. 97.

²³ ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV, skupinový svazek, výslech J. Horáčka z 2. 9. 1949.

bodům. Za 1. Kalina – s nímž jest nutno nějak se vypořádati dodatečně, buď že toto jest smyšlené jméno a pravou osobu se nepodařilo vypátrati, nebo že Kalina učinil včas o všem trestní hlášení.”²⁴

V odhalení činnosti, jež přivedla J. Horáčka na popravistiště, je tedy vykonávání úkolů spojky zprostředkovávající kontakt dvojici Čermák – Kalina zcela zásadní. Přesto během necelých dvou měsíců, jež ho tehdy dělily od zatčení, stihl vykonat mnoho užitečného i ve prospěch dalších osob vězněných pro potřeby Státního soudu. S ohledem na krátké časové rozmezí se jedná o úctyhodný přehled aktivit s tím, že některé měly čistě jednorázový charakter a jiné naopak vykazují kontinuitu.

Jak již bylo řečeno, první ilegální kroky učinil ve prospěch F. Čermáka. V tentýž den, kdy převzal zprávu pro O. Kalinu, se zastavil ještě za V. Polesným na cele číslo 114. I jemu slíbil, že z věznice pronese zprávu, kterou následně odešle na adresu „Hlavní pošta, poštovní schránka 9, značka C. I. V.“ Poté se podle instrukcí od F. Čermáka vydal do firmy „Čechoslávie“ sídlící na Národní třídě. Vrátný mu ale sdělil, že hledaný podnik přejmenovali na „Metrans“ a přestěhovali do ulice Na Příkopě, vedle známého bufetu Koruna. Tam posléze O. Kalinu zastihl.

Počáteční hranou nedůvěru osloveného překonal J. Horáček smluveným heslem „Kotlár z Obzoru“, což bylo krycí jméno F. Čermáka, předal moták obsahující žádost o pomoc při útěku a domluvili se, že v odpoledních hodinách přijde znovu pro odpověď. Tak se také stalo, ale O. Kalina prohlásil, že nejprve musí vše promyslet, bezpochyby proto, aby mohl další kroky projednat s řídícím orgánem z StB. Na J. Horáčka ale zapůsobil velmi důvěryhodně, protože ten mu bez větších obav sdělil i to, že má u sebe dopisy od V. Polesného. To pro O. Kalinu, coby agenta, představovalo vítanou možnost, jak odhalit doposud netušené souvislosti. Neváhal a nabídl nadepsání adres na obálky, k čemuž chtěl využít psací stroj, nacházející se v kanceláři Metransu. Při té příležitosti si všechny zprávy přečetl! Požadovanou informaci pro F. Čermáka ale dostal J. Horáček až druhý den, nicméně zpět na Pankrác nesl zprávu o tom, že při jeho pokusu uprchnout bude O. Kalina pomáhat.²⁵

Při své službě na odděleních, kde pobývali političtí vězni, potkal i známé osobnosti předchozích let. Jednou z nich byl i rozhlasový redaktor Zdeněk Mančal, proslulý především vysíláním na počátku pražského povstání 5. května 1945. Nejprve jej nepoznal, protože dotyčný při prvním setkání prováděl výmalbu chodby a cel oddělení I A, ale po chvíli zjistil, s kým má tu čest. Tehdy byl už nejspíš rozhodnut pomáhat, jak jen to bude možné, takže od něj převzal zprávu nazvanou „Vidím a slyším“, již autor koncipoval v podstatě jako rozhlasovou relaci. Hned na počátku se mimo jiné zmínil i o vězních odsouzených k trestu smrti: „A co ti, kteří očekávají stále smrt, která o ně může kdykoliv zavaditi. Jejich počet se též zvýšil. Chodí jich již na vycházky celých 11. Je to strašný pohled a přece tak zvláštní. Když vidíme ty jejich rovné postavy na vycházce. Chodí sami a jsou klidní.“

²⁴ Tamtéž, výslech J. Horáčka z 15. 9. 1949

²⁵ Tamtéž, skupinový svazek, výslech J. Horáčka z 15. 9. 1949.

*Nestačíme je obdivovat.*²⁶ Poté navázal další popis života za mřížemi i týrání při výsleších prováděných StB. Později J. Horáček propašoval ven z věznice ještě několik prohlášení, z nich jedno neslo název „Huře než za gestapáckých bestií“.²⁷

Zdeněk Mančal při vysílání z provizorního studia během Pražského povstání (foto: www.rozhlas.cz)

Protože J. Horáček správně pochopil, že se v případě Z. Mančala jedná o informaci určenou pro širší veřejnost, rozhodl se ji uschovat na bezpečném místě do doby, než přijde na způsob, jak zařídit předání za hranice. Na počátku srpna proto navštívil profesora Jiřího Maria Veselého, převora dominikánského kláštera v pražské Husově ulici, kterého znal z doby, kdy sloužil u vládního vojska v Itálii. Skutečností, jež známý hlasatel popisoval, se převor zdráhal uvěřit, ale moták společně s několika dalšími dopisy uschoval. K tomu je nutné doplnit, že ani J. Horáček tehdy ještě sám neměl přesnou představu o tom, jak pracují vyšetřovatelé StB: „*Dr. Veselý se mě dotazoval, zda vše co je ve zprávě obsaženo, jest vůbec možné, že by takovým způsobem bylo vedeno vyšetřování osob. Řekl jsem mu, že sám jsem se o tom nemohl přesvědčit, ale když to tam píší, že to je možné.*“²⁸ Leč potvrzení těchto skutečností přišlo nečekaně brzy, a to když hlídal v nemocnici na Bulovce vyšetřovance Rozhoně, vyslýchaného v souvislosti s případem generála Karla

²⁶ Tamtéž, operativní podsvazek, fotokopie zprávy Z. Mančala „Vidím a slyším“.

²⁷ Tamtéž, opis zprávy Z. Mančala „Huře než za gestapáckých bestií“.

²⁸ Tamtéž, skupinový svazek, výslech J. Horáčka z 15. 9. 1949.

Kutlvašra. Ten se kvůli strachu z dalšího bití pokusil o sebevraždu a spolkl ocelovou jehlu. Během čekání na operaci vstřícnému dozorcí podrobně popsal, čím prošel.

Dalších závažných kroků učinil J. Horáček až 15. srpna 1949. Tehdy chtěl vědět, jak to dopadlo s plánovaným útekem F. Čermáka při přepravě k soudu na Karlově náměstí. Navštívil opět O. Kalinu v kanceláři firmy „Metrans“, od nějž se dozvěděl, že akce nevyšla vinou Čermáka, který nevyužil dané situace. O tom při službě na oddělení I B diskutoval s V. Polesným, který nabízel vysokou finanční odměnu za pomoc při pokusu uprchnout, jelikož dle svých slov pracoval pro CIC a disponoval ukrytými 160 tisíci dolary, což však vzbuzuje určité pochybnosti v ohledu reálnosti těchto tvrzení. Zároveň J. Horáček upozornil na možnost kontaktu se zahraničím s pomocí britského diplomata Johna Williama Dixona, jehož však Bezpečnost zatkla a vyhostila již v listopadu 1948.²⁹ Motivace počínání V. Polesného tedy zůstává proto poněkud nejasná. Je však otázkou, jestli v době svého zatčení, k němuž došlo 17. května 1949,³⁰ mohl vědět, co potkalo J. W. Dixona.

Rovněž tak v té době zprostředkoval kontakt několika dalších vězňů s rodinami spočívající především v předávání písemných vzkazů a donášení cigaret. Jednalo se kupříkladu o rotmistra letectva Ladislava Krále či sociálního demokrata Vojtěcha Dundra, později odsouzeného v procesu s Miladou Horákovou k patnáctiletému trestu odnětí svobody.³¹ Pomohl i ceremoniáři a sekretáři olomouckého arcibiskupa Josefu Moštěkovi, jemuž od J. Veselého donesl breviář, o který dotyčný před tím několikrát marně oficiálně žádal.

Koncem srpna 1949 došlo k souběhu a propojení dvou záležitostí, které skončily zatčením J. Horáčka. Jednak ho 27. srpna dopoledne na dvoře věznice oslovil F. Čermák a znovu požádal o zkontaktování O. Kaliny. Dozvěděl se totiž, že bude od 3. září pracovat na Maninách (Praha-Holešovice), odkud by mohl uprchnout snadněji než z Pankráce. Za druhé potkal na oddělení III A majora Květoslava Prokeše. Toho si pamatoval z 30. června 1949, kdy jej předváděl k soudnímu procesu, v němž byl dotyčný odsouzen k trestu smrti společně s JUDr. Jaroslavem Borkovcem a štábním kapitánem Vratislavem Jandou. Na cele uvedené trojice, tehdy od K. Prokeše převzal dopis pro manželku a zprávu, již přislíbil odeslat plukovníkovi generálního štábu Rudolfu Kučerovi.

Nejprve tedy k prosbě F. Čermáka. J. Horáček neváhal a během přestávky na oběd si telefonicky dojednal schůzku s O. Kalinou na Vršovickém nádraží, kde se také sešli v jednu hodinu odpoledne. Jako obvykle ale nedostal žádnou konkrétní odpověď, vyslechl si jen neurčitou výmluvu, že O. Kalina musí celou věc pořádně promyslet a navíc spěchá domů. Později však F. Čermákovi potvrdil svojí pomoc při dalším pokusu uprchnout z výkonu trestu. J. Horáček však netušil,

²⁹ Ivo PEJČOCH – Prokop TOMEK, *Policisté na popravěšti*, Cheb 2013, s. 98.

³⁰ Petr MALLOTA, Vratislav Polesný (1923-1949), in: *Dokumentace popravených z politických důvodů 1948-1989*, [online], [citováno 22. 5. 2015], <http://www.ustrcr.cz/cs/dokumentace-popravenych-politicke-duvody-48-89>

³¹ Zemřel roku 1957 v Leopoldově.

že se jednalo o přímou akci StB, která chtěla vězněného odbojáře ještě důkladněji vytěžit a případně i využít jako dvojitého agenta v zahraničí.³²

*Plk. gen. štábu Rudolf Kučera na fotografii z vyšetřovacího spisu
(foto: ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV)*

Den po rozmluvě F. Čermákem na dvoře věznice J. Horáček sloužil na oddělení III A, kde znovu oslovil K. Prokeše, J. Borkovce a V. Jandu, kteří očekávali výsledek žádosti o milost. Tehdy došlo k domluvě, že zařídí předání zprávy popisující jejich prožitky po zatčení plk. R. Kučerovi, jenž měl mít možnost předat informaci na francouzské velvyslanectví. Obzvláště J. Borkovec opakovaně zdůrazňoval, jak moc je důležité, aby se jejich poznatky dostaly do Anglie, kde by byly zveřejněny při vysílání českého zahraničního rozhlasu. Tuto skutečnost je třeba zdůraznit, jelikož angažovanost J. Borkovce ukazuje, že se jednalo spíše o spontánní akci s účelem seriózně zpravit veřejnost, než o „poslední provokaci“ k smrti odsouzeného K. Prokeše, jak se uvádí ve výše citované knize.³³ Neoprávněnost této myšlenky naznačuje i údaj z relace Z. Mančala, jež se však bohužel nikdy nedostala na veřejnost a skončila jako součást vyšetřovacího spisu: „Mjr. Prokeš měl proraženy ušní bubínky, rozbitou nosní přepážku, mimo jiných zranění.“³⁴

V pondělí 29. srpna 1949 ráno se J. Horáček vypravil osobně za plk. Kučerou do jeho bytu na Praze 6 v ulici Na baště sv. Ludmily 1. Domluvili se na předání všech zpráv s tím, že je nejprve nechá přepsat na psacím stroji, aby byly lépe čitelné a odjel zpět na Pankrác. Odpoledne téhož dne ještě vyřídil vzkazy manželce bývalého poslance Jiráska, načež vyšel vstříc blížící se katastrofě. Vyhledal totiž opět O. Kalinu, jehož měl na mysli, když mluvil psacím stroji. Bez větších obav mu řekl, že má zprávy od třech vězňů odsouzených k trestu smrti, které jsou určené

³² ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV, operativní podsvazek, zpráva sektoru B-Aa-IV k případu F. Čermáka z 8. 9. 1949.

³³ Ivo PEJČOCH – Prokop TOMEK, *Policisté na popravišti*, Cheb 2013, s. 98.

³⁴ ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV, operativní podsvazek, opis zprávy Z. Mančala „Hůře než za gestapáckých bestí“.

pro zahraniční rozhlas. Ačkoliv se oslovený znovu vymluvil, že nemá čas a opisy dodá druhý den, J. Horáček nepojal žádné podezření, ani neměl nejmenší obavy z prozrazení.³⁵

Přepsané zprávy si vyzvedl další den večer a skutečně je odvezl k plk. Kučerovi domů. Současně s odevzdáním stihl ještě informovat o osudech vězněných důstojníků, jako byli kupříkladu plk. Karel Lukas či gen. Karel Kutlvašr. Mimoděk ale i tento kontakt prozradil StB, protože O. Kalina jel s ním, avšak celou dobu návštěvy čekal venku. Cestou zpět na Pankrác pak společně diskutovali o možnosti využít jako kanál určený ke spojení do zahraničí diplomata Dixona, na což J. Horáčka přivedl před časem V. Polesný, když mu sdělil heslo „Struska“, s nímž se na Angličana měl obrátit.

Poslední týden před zatčením, který začal právě zmíněným 29. srpnem, vyvíjel J. Horáček značnou aktivitu, jíž by bylo možné charakterizovat jako „protistátní“. Leč po celou dobu kontrolovanou StB. Od pondělí do čtvrtka totiž úzce spolupracoval s O. Kalinou, což mimo jiné svědčí o tom, že i Bezpečnost vstupovala do závěrečné fáze „akce Pankrác“ zaměřené na činnost a kontakty podezřelého dozorce vězňů. Krátce před její realizací vyšla najevo i pomoc, kterou poskytl převor Veselý, za níž se J. Horáček vypravil pro ukryté zprávy. Doufal totiž, že se mu je podaří odeslat do zahraničí s pomocí plk. Kučery. Učinil tak ale opět v doprovodu očividně úspěšného agenta Kaliny, jenž po jejich přečtení na Žofíně opět nabídl jejich přepsání na psacím stroji, samozřejmě do druhého dne. K tomu už ale nedošlo, i když si je O. Kalina převzal.

Nashromážděné informace StB pravděpodobně považovala za dostačující, takže došlo k realizaci „akce Pankrác“. Osudným datem byl s největší pravděpodobností pátek 2. září 1949, i když se v některých zápisech z výsledků J. Horáčka objevuje informace, že šlo o čtvrtek. Posledním krokem, který ještě stihl učinit, se stala snaha domluvit s plk. Kučerou předání zpráv vyzvednutých v dominikánském klášteře na Západ – mimo jiné se mezi nimi nacházela i rozhlasová relace „Vidím a slyším“ od Z. Mančala. Tentokrát však bez většího úspěchu, protože oslovený důstojník odjížděl na dovolenou a zdá se, že také dostal strach z možných důsledků další spolupráce. Tuto cestu na Prahu 6 uskutečnil J. Horáček jako několikrát před tím společně s O. Kalinou a po rozloučení odjel zpět na Pankrác. Stihl ještě povečeřet v dodnes existující restauraci Na Táborce u Havlů poblíž náměstí Hrdinů, kde ho také vzápětí překvapili příslušníci Krajského velitelství StB Praha.³⁶ Avšak ohledně času, kdy k tomu došlo, panují určité nejasnosti. Ve výpovědi z 15. září 1949 J. Horáček uvedl, že to bylo přibližně ve 22 hodin, ale zápis o zatčení uvádí 19. hodinu.³⁷ K dřívější variantě se přiklání i časový údaj o ukončení prvního výsledku provedeného bezprostředně po převozu do Bartolomějské 10. Ten říká, že se tak stalo deset minut před 20. hodinou.³⁸

³⁵ Tamtéž, skupinový svazek, výslech J. Horáčka z 15. 9. 1949.

³⁶ Tamtéž, výslechy J. Horáčka z 2. 9. a 15. 9. 1949.

³⁷ Tamtéž, zápis o zatčení z 2. 9. 1949.

³⁸ Tamtéž, výslech J. Horáčka z 2. 9. 1949.

Vyvrcholila tak uvedená „akce Pankrác“ řízená 14. referátem útvaru 701 A.³⁹ J. Horáček ale nezůstal jediným pankráckým dozorcem, kterého zatkli. Dne 14. září se ve vyšetřovací cele ocitl ještě František Tousek, kterého jeho kolega oslovil poté, co v polovině července s F. Čermákem a K. Pragerem probíral možnost jejich útěk. Tento příslušník SVS ještě před příchodem J. Horáčka na Pankrác pravděpodobně s K. Pragerem, jehož znal ze západní fronty a německého zajetí, o tomto tématu již hovořil. Později však jakoukoliv účast odmítal, což ho ovšem nezachránilo před obžalobou a soudním procesem.

*Dozorce František Tousek na fotografii z vyšetřovacího spisu
(foto: ABS, f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV)*

Po dlouhých pěti měsících pobytu J. Horáčka ve Vojenské věznici v Kapucínské ulici na Hradčanech, podalo Krajské velitelství StB Praha dne 22. února 1950 trestní oznámení ke Státní prokuratuře pro trestné činy sdružování proti státu a vyzvědačství. Tehdy ještě hromadně na J. Horáčka, F. Touseka a manžele Kučerovi.⁴⁰ Po osmi dnech byl prokurátorem ke Státnímu soudu podán návrh na zavedení přípravného vyšetřování pro zločin velezrady,⁴¹ na což 10. května navázalo rozdělení na dva samostatné případy. Jeden zaměřený na oba vězeňské dozorce, v druhém pak ještě došetřovali rodinu Kučerových.⁴² V červenci 1950 sestavený návrh obžaloby ale Generální prokuratura vrátila k doplnění a celý případ se začal protahovat.

Další nástin žaloby, adresovaný opět Generální prokuratuře, nese datum 11. dubna 1951. Za pozornost stojí to, že tehdy už přestal být zájem na trestu smrti pro J. Horáčka: „*Tento trest by však byl v daném případě příliš přísný*“. Oficiálním důvodem k tomuto postoji Státní prokuratury se stalo časové prodloužení, nedostatky ve vyšetřování a také významná role StB, která agenturní cestou podchytila všechny

³⁹ Tamtéž, operativní podsvazek, korespondence útvaru 601 A z roku 1950.

⁴⁰ Tamtéž, skupinový svazek, žaloba z 22. 2. 1950.

⁴¹ NA Praha, f. Státní prokuratura Praha, neuspořádáno, deník Pst I 715/50, informace pro Generální prokuraturu z 1. 3. 1950

⁴² Tamtéž, informace pro Generální prokuraturu z 10. 5. 1950

„velezrádné a výzvědné dokumenty.“ Písemnost obsahuje i další vysvětlení, případ už ztratil na aktuálnosti, coby výstražný proces a zajímavý je v této souvislosti odkaz na další „drzé zrádce“ z řad vězeňských dozorců.⁴³ Je třeba si uvědomit, že v té době již měl SVS svůj velký proces určený k zastrášení příslušníků téměř rok za sebou. V květnu 1950 byl totiž popraven strážmistr Čeněk Petelík na základě kauzy známé jako Borská vzpoura. Tento případ sice začal být vyšetřován později, ale činnost J. Horáčka de facto zastínil a ve svém důsledku mu málem zachránil život.⁴⁴

Ani druhý pokus o sestavení žaloby ale nesplnil účel a byl vrácen k doplnění. Definitivní podoba tedy spatřila světlo světa až 18. června 1951, tedy po téměř 22 měsících, které J. Horáček prožil ve vazbě.⁴⁵ Hlavní líčení s oběma dozorci vězňů proběhlo v porotním sále Státního soudu 27. července 1951.⁴⁶ Jakákoliv publicita se však jevila jako nežádoucí, takže byla bez výjimek vyloučena přítomnost zástupců tisku.⁴⁷ Účast příslušníků SVS naopak spadala do obvyklého scénáře politických procesů, takže jich celému jednání přihlíželo přibližně 250.⁴⁸ J. Horáček svoje činy nijak nepopíral a odůvodňoval je soucitem s vězněnými, ale také doplnil, že sympatizoval s jejich protistátními postoji. Mimo to ještě vyvracel tvrzení F. Touseka, který prohlásil, že mu o snaze F. Čermáka uprchnout nikdy nic neřekl.⁴⁹

Výsledek soudního procesu byl však nakonec daleko přísnější, než naznačoval postoj Státní prokuratury. Do jeho přípravy zasáhlo ministerstvo spravedlnosti, jež navrhlo trest smrti, což už jen potvrdil politický sekretariát ÚV KSČ během projednávání výsledku sedmi kauz dne 12. června 1951.⁵⁰ J. Horáček byl proto za zločin vyzvědačství odsouzen podle jasně dané politické instrukce.⁵¹ O poznání lépe dopadl F. Tousek, u nějž nakonec došlo k překvalifikování trestné činnosti z vyzvědačství na sabotáž, takže unikl šibenici. S přihlédnutím k plnému doznání a dosavadní zachovalosti dostal trest sedm let odnětí svobody.⁵² Průběh líčení shledala prokurátorka Ludmila Matušínková bez závad a ke své zprávě připojila

⁴³ Tamtéž, nástin žaloby z 11. 4. 1950.

⁴⁴ K Borské vzpouře blíže: Ondřej HLADÍK, *Čeněk Petelík – dozorce vězňů a jeho cesta na popraviště*, in: Historická penologie II/2011, Praha 2011.

⁴⁵ NA Praha, f. Státní prokuratura Praha, neuspořádáno, deník Pst I 715/50, žaloba z 18. 6. 1951.

⁴⁶ Složení soudu bylo následující: předseda senátu: JUDr. Karel Bautz, soudci: JUDr. Vladimír Podčepický, kpt. JUDr. Otakar Liška, soudci z lidu: strm. SVS Václav Kozlík, Josef Ureš, zapisovatelka: Zdena Mráčková, prokurátor: Ludmila Matušínková, obhájce ex offio: JUDr. Jan Státník.

⁴⁷ NA Praha, f. Státní soud Praha, neuspořádáno, spis. zn. 5 TS I 51/51, nařízení hlavního líčení z 23. 7. 1951.

⁴⁸ NA Praha, f. Státní prokuratura Praha, neuspořádáno, deník Pst I 715/50, informace o průběhu procesu s J. Horáčkem z 28. 7. 1951.

⁴⁹ NA Praha, f. Státní soud Praha, neuspořádáno, spis. zn. 5 TS I 51/51, protokol o hlavním líčení z 27. 7. 1951.

⁵⁰ NA Praha, f. ÚV KSČ, politický sekretariát, ev. č. 3, arch. j. 40, zápis o projednání sedmi případů z 12. 6. 1951.

⁵¹ Rozsudek byl vynesena na základě § 5, odst. 2, zák. č. 231/1948 Sb., s přihlédnutím k § 34, zák. č. 117/1852 ř. z.

⁵² Rozsudek byl vynesena na základě § 37, zák. č. 231/1948 Sb.

poznámku: „...pokud se dalo zjistit přímo během procesu, byla přítomná veřejnost s procesem spokojena.“⁵³ Tento případ ale v samém závěru soudního přelíčení provázela ještě jedna nepříliš obvyklá záležitost. Zpravidla jednomyslně negativní hlasování k doporučení udělení milosti cestou prezidenta republiky mělo poněkud rozporuplný výsledek. Je sice pravda, že tři členové senátu včetně předsedy neochvějně stáli za názorem, že odsouzený „...prokázal hlubokou nenávist k lid. dem. zřízení a jeho trestný čin byl pro společnost nanejvýše nebezpečný...“, ale jejich dva kolegové neměli tak vyhraněný názor. I když nepochybovali o závažnosti provinění, zohlednili i další skutečnosti: „...hlasují pro doporučení, a to z důvodu, že trestný čin byl spáchán již před delší dobou, takže není zájem na výkonu absolutního trestu, a že vzhledem k osobě odsouzeného by byl trest absolutní nepřiměřeně přísný.“⁵⁴ J. Horáček měl tedy již po druhé na dosah ruky záchranu života, leč ani tentokrát nestála štěstěna při něm.

Rovněž odvolání k Nejvyššímu soudu, který případ projednal 27. září 1951, nedopadlo dobře.⁵⁵ Neuspěl ani obhájce, který jednoznačně doporučoval odsouzenému trest změnit na doživotí, ani sám J. Horáček, jenž po udělení posledního slova prohlásil, že: „...svých nejzávažnějších činů se dopustil po vlivem K. (O. Kalina – pozn. autora), který mu prý vyhrožoval, kdyby zanechal své činnosti...“.⁵⁶ Stejně tak žádost o milost z 22. září, odeslaná ještě před jednáním Nejvyššího soudu na Pražský hrad neuspěla, o čemž Kancelář prezidenta republiky informovala ministerstvo spravedlnosti 23. října.⁵⁷ V té době byl již odsouzený dozorce vězněn na Pankráci, kde očekával, jak jeho pokus o záchranu dopadl. Odpovědi na tuto osudovou otázku se dočkal 5. listopadu, kdy mu předseda senátu JUDr. Karel Bautz sdělil, že bude druhý den ráno popraven.⁵⁸ Exekuce proběhla přesně podle stanoveného harmonogramu za přítomnosti nastoupené jednotky příslušníků SVS z nástupní školy v Řepích dne 6. listopadu 1951 brzy ráno. Provedení úkolu hlásil kat v 5:35, načež trvalo 10 minut, než lékař konstatoval smrt.⁵⁹ Ostatky skončili v šachtovém hrobu v Praze-Žitovské a k dispozici je i bližší údaj vztahující se k místu posledního odpočinku. Jednalo se o rakev číslo 42.⁶⁰

Roku 1968 požádal Jan Schejbal o zahájení přezkumného soudního řízení, ale očištění jména svého otce se tehdy nedočkal. Stejně jako v mnoha dalších

⁵³ NA Praha, f. Státní prokuratura Praha, neuspořádáno, deník Pst I 715/50, informace o procesu z 28. 7. 1951.

⁵⁴ Proti doporučení milosti hlasovali: JUDr. Karel Bautz, JUDr. Vladimír Podčepický, strn. SVS Václav Kozlík; naopak ve prospěch odsouzeného se vyjádřili: kpt. JUDr. Otakar Liška, Josef Ureš. NA Praha, f. Státní soud Praha, neuspořádáno, spis. zn. 5 TS I 51/51, poradní protokol z 27. 7. 1951.

⁵⁵ Složení senátu bylo: předseda JUDr. Alexandr Malý, soudci: JUDr. Paukner, JUDr. Burda, plk. Laifa, pplk. Mančal, soudci z lidu: Miroslav Řehák (dílovedoucí), Josef Ptáček (skladník).

⁵⁶ NA Praha, f. Státní soud Praha, neuspořádáno, spis. zn. 5 TS I 51/51, protokol o odvolacím líčení z 27. 9. 1951.

⁵⁷ AKPR, f. KPR, milosti prezidenta republiky, sign. T 4613/51, informace o neudělení milosti z 23. 10. 1951.

⁵⁸ NA Praha, f. Státní soud Praha, neuspořádáno, spis. zn. 5 TS I 51/51, protokol z 5. 11. 1951.

⁵⁹ Tamtéž, zápis o výkonu trestu smrti ze 6. 11. 1951.

⁶⁰ NA Praha, f. Státní prokuratura Praha, neuspořádáno, pres. taj. 206 1/50.

případech totiž po změně politické situace vzal svůj návrh zpět, o čemž také 19. března 1973 informoval Vyšší vojenský soud v Příbrami.⁶¹ K rehabilitaci J. Horáčka v plném rozsahu došlo až rozhodnutím uvedeného soudu ze dne 6. března 1991.⁶²

K smrti odsouzený vězeňský dozorce J. Horáček jednoznačně nepatřil mezi oběti vykonstruovaných kauz. Jeho činnost proti komunistickému režimu byla bez nejmenších pochyb reálná, jen měl smůlu, že ho StB agenturní cestou sledovala téměř od počátku. Nicméně úloha spojky vězněných odpůrců režimu s vnějším světem, kterou přes očividné riziko svědomitě plnil téměř dva měsíce, stejně jako pokus zajistit předání zpráv do zahraničí, jej řadí k důležitým osobnostem III. odboje mezi příslušníky ozbrojených sborů.

119

Z á p í s

o výkonu trestu smrti nad odsouzeným Janem H o r á č k e m.

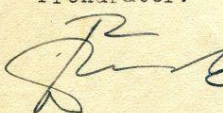
Přítomni:

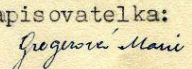
Předseda senátu Karel B a u t z
 Prokurátor: Dr. Karel Čížek
 Zapisovatelka: M. Gregerová.

S výkonem trestu započato v	5.30	hod.	✓
Odsouzený předveden	5.31	"	✓
Prokurátor nařídil výkon trestu	5.32	"	
Mistr popravčí hlásil ukol splněn	5.35	"	✓
Lékař hlásil, že smrt nastala	5.45	"	✓

Odsouzený nepronесl žádná poslední slova.

V Praze dne 6. listopadu 1951.

Prokurátor:

Zapisovatelka:

Zápis o popravě J. Horáčka z 6. 11. 1951 (foto: NA Praha)

⁶¹ NA Praha, f. Státní soud Praha, neuspořádáno, spis. zn. 5 TS I 51/51, usnesení ze 4. 4. 1973.

⁶² KDH, dopis z Vojenského úřadu pro právní zastupování ministerstva obrany ze dne 17. 3. 2003, opis usnesení Vyššího vojenského soudu v Příbrami z 6. 3. 1991.

Prohlášení vězněného Zdenka Mančala

Dozorce Jan Horáček dopravil tajně ven z pankrácké věznice mimo jiné i několik prohlášení a zpráv známého rozhlasového redaktora Zdenka Mančala. Jejich autor je koncipoval jako relace určené ke zveřejnění v českém vysílání zahraničního rozhlasu. Byly však zabaveny StB a veřejnost se o nich nikdy nedozvěděla. Jejich fotokopie zůstaly uloženy ve vyšetřovacím spisu, a tudíž je možné jedno z nich po více než šesti desítkách let představit čtenářům časopisu Historická penologie.

Pankrác, dočasné sídlo hrdých politických vězňů. Jsem jeden z těch, který každodenně musí dodržovat vězeňský řád. Není zde mnoho radosti, ale je mezi námi něco, co nám budou vždycky závidět Ti, kteří nás sem zahnali ze strachu před bídným koncem. Naše postavy se poněkud pozměnily, naše duše a srdce však přímo zocelily a jsme jeden na druhého hrdí. Je to krásný pohled na 100% chlapy, který se denně na vycházce naskytá. Hlavy nejsou dole, ale hrdě vztyčené a každý má i úsměv pro bratra, přítele, kamaráda. A ten úsměv a chlapský pohled léčí utrpení těch, kteří jsou dosud na těle poznamenáváni od členů StB, kteří ze sadistické rozkoše nejhynusnějšími způsoby vymýšleli různá mučení. Co chvíli zaslechneš, že za Gestapa si ani Němci něco podobného nedovolili.

Pochoduji denně 1 hodinu. Pozoruji dobře okolí, i když se nesmím otáčet, a vidím. Vidím a slyším a občas se zachvěji. Ne strachem, ten z nás nikdo nezná, ale hnusem nad Těmi, kteří se k těmto činům propůjčují. Vidím mladého chlapce, snad 20 letého, špatně se mu chodí, dovídám se, že na „4“ byl bit pendrekem přes chodidla. Nejde mu ta chůze dobře. Jiný nemá dosud záda v pořádku, spíš bys myslel, že tam má přišitou mapu, a tak to moje oko bloudí z jednoho na druhého. A jedno štěstí má, že nevidí pod obleky. Tolik spouště již vykonali již novodobí Stbáci, chloubou nynější kompartaje. Je nás zde mnoho. Nespočítal by si nás jen tak snadno.

A ženy jsou zde těž. Těch je nám chlapům opravdu líto! Líto proto, že mezi nimi vidíš ženy ve vysokém stupni těhotenství, ženy s novorozenátky v náručí a ženy – vlastně dívenky. Litujeme vás všechny, vážíme si vás nesmírně a jste nám všem tak drahé! A jste tak krásné vy všechny ženy, protože tento osud snášíte jako mi muži – hrdě, nezlomené, i když dříve pokořené sprostotou vyslýchajících.

Vidím a slyším a opět vidím. Viděl jsem též chodit na procházce ty, které hrůzovláda odsoudila k trestu smrti. Chodili vzpříma, nic by si na nich nepoznal. Jako chlapi nezatížení špatným svědomím, rytířští ve svých pohybech. Dnes je již nevidím, otcové rodin, milující otcové a dnes je již nikdo neuvidí. V železech je odvedli z našeho středu a nikdy se k nám a mezi nás nevrátí. To nejdražší, co vůbec člověk má – vlastní život – obětovali. My, vaši bratři vás nikdy nezapomeneme. A bude-li komukoli z nás těžko, budeme vás vždy vidět před sebou a naši věc nikdy nezapomeneme. Vždyť co je ta naše věc. Společné pojítko nás moderních vězňů, pojítko síly, lásky a odvahy nás všech. Proto zde rádi trpíme a věříme. Věříme prostě, že bude zase zde dobře.

Nevěřil by si ty, který tuto zpověď posloucháš, že ve 20. století je ještě možno člověka člověkem k smrti umlátit. Že je možno vidět bratry v okovech chodit, že existují v této době tresty, proti kterým i inkvizice je úplným kojencem? Obávám se vypsát pravdivé detaily, mohlo by to postiženým ještě ublížit. Ale věřte, že všechno je veliká a silná pravda. Pravda hrozně smutná, bolestmi vykoupená.

Použité prameny a literatura

Národní archiv

- f. Státní prokuratura Praha, neuspořádáno, deník Pst I 715/50; pres. taj. 206 1/50.
- f. Státní soud Praha, neuspořádáno, spis. zn. 5 TS I 51/51.
- f. ÚV KSČ, politický sekretariát, ev. č. 3, arch. j. 40.

Archiv bezpečnostních složek

- f. Vyšetřovací svazky, arch. č. V 5350 MV.
- personální spis Jana Horáčka.

Archiv Kanceláře prezidenta republiky

- f. KPR, milosti prezidenta republiky, sign. T 4613/51.

Kabinet dokumentace a historie VS ČR

- dopis z Vojenského úřadu pro právní zastupování ministerstva obrany.

Petr MALLOTA, Vratislav Polesný (1923-1949), in: *Dokumentace popravených z politických důvodů 1948–1989*, [online], <http://www.ustrcr.cz/cs/dokumentace-popravenych-politicke-duvody-48-89>

Ivo PEJČOCH – Prokop TOMEK, *Policisté na popravišti*, Cheb 2013.

VOJTĚCH HRABĚ SCHÖNBORN – ŠLECHTIC PŘED MIMOŘÁDNÝM LIDOVÝM SOUDEM

Lukáš Kopecký

Osudy německého obyvatelstva v poválečném Československu dávají i po sedmdesáti letech badatelům, široké veřejnosti i profesionálním historikům v podstatě nekonečné možnosti zkoumání. Máme zde tisíce bílých míst, témat, která zatím vůbec nikdo neotevřel.⁶³

Vojtěch Schönborn v mládí (foto: archiv Jiřího Kuděly)

Zatímco rok 1945 byl ve znamení velkých změn, rok následující naopak nabízel dynamičnost v podobě parlamentních voleb, ale též z velké části vyřešení otázky, kterou obyvatelé Československa velmi silně vnímali. Jednalo se o, řečeno s Benešovými dekrety, „*potrestání viníků a kolaborantů*“ a odsun německého obyvatelstva. Součástí těchto velkých dějin ale byly tisíce lidských osudů a malých příběhů, které jsou dnes zcela zapomenuty. Navíc příběhů velmi složitých, které na první pohled nelze jednoznačně rozsoudit.

Předkládaná studie se zaměřuje na politický okres Klatovy, prvorepublikovou baštu agrární strany, tedy správní celek, který na základě mnichovské dohody přišel o podstatnou část svého území. A právě nedaleko od tehdejší nové československo-

⁶³ Adrian von ARBURG – David KOVAŘÍK – Tomáš DVOŘÁK, *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*, Brno 2010, s. 15-69.

říšské hranice, v obci Hořákov (ležící na trase Klatovy-Železná Ruda), měl svůj zámeček a statek Vojtěch (Adalbert⁶⁴) hrabě⁶⁵ Schönborn.⁶⁶

Nejprve však několik biografických údajů. Narodil se v Malesicích poblíž Plzně (tehdy politický okres Stříbro) 16. srpna 1881⁶⁷ a byl pokřtěn jako Maria Adalbert Erwein Karl Laurenz Schönborn. Vyrůstal na panství Dolní Lukavice nedaleko Přeštic⁶⁸ a jeho cesta do podhůří Šumavy vedla samozřejmě přes sňatek. Při pravidelných návštěvách Hořákova se totiž zamiloval do Rosiny Czerninové (nar. 14. října 1880), dcery Josefa Czernina. Svatba se konala v běžinském kostele 18. června 1907. Od září téhož roku pak manželé žili v hornorakouském Linci, kde započal dráhu úředníka v zemské správě. Tam se jim narodily obě děti – Josefina 1. června 1908 (zemřela 10. září 1980 ve Villachu) a Karel 25. dubna 1910 (zemřel 26. července 1991 v Bad Reichenhallu). Během první světové války se Schönborn stal okresním komisařem v hornorakouském městě Welsu a tamtéž později působil jako okresní hejtman. Do Hořákova zajížděli s manželkou jen nepravidelně a občas navštěvovali také Chlum u Hartmanic, kde vlastnil malý statek jeho bratr Zdenko.⁶⁹

Leč 27. ledna 1923 v Praze zemřel Josef Czernin. Čtyři měsíce po něm i jeho manželka Marie. Řešilo se tedy další vlastnictví hořákovského statku. V dědickém řízení došlo k dohodě mezi Rosinou a jejím bratrem Františkem Josefem, že celý statek převezme právě Rosina. Vojtěch Schönborn se proto vzdal svého hejtmanského místa a jako rakouský občan se s rodinou usadil v Hořákově, kde začal hospodařit. Hodnota Hořákova byla vyčíslena na 350 000 Kč.⁷⁰ Jenže – ještě než proběhlo celé dědické řízení, zahynula Rosina Schönbornová tragicky 23. září 1926 u Skočic nedaleko Vodňan při autonehodě.⁷¹

⁶⁴ Přestože nikdy neměl české občanství ani národnost, česky hovořil velmi dobře, jak plyne z mnoha dokumentů. Na nich se navíc nepravidelně podepisuje jako *Vojtěch*. Proto autor v textu používá českou i německou variantu křestního jména.

⁶⁵ Studie se dotýká především období 1938-1945, kdy byly šlechtické tituly znovu povoleny.

⁶⁶ Studie o osudech Vojtěch Schönborna navazuje na připravované práce kolegyně Mgr. Niny Zemanové o majiteli velkostatku Velhartice Josefu Windischgrätzovi. Dalšími šlechtici, kterým v nejbližší době hodláme věnovat pozornost v podobě minimálně biografických studií, jsou Rudolf Lumbe, majitel velkostatku Malonice, Georg Heintschel, majitel panství Kojšice, Georg Schreiner, majitel velkostatku Nemilkov, Ottmar Pelikán, majitel velkostatku Hlavňovice a také sušický okresní hejtman Emilián Skramlík. Všichni měli kontroverzní vztah s nacistickým režimem, který se však lišil případ od případu. Společnou naopak byla geografická poloha jejich majetků, kterou lze vymezit prostorem mezi Klatovy a Sušicí, středobodem je pak hrad a zámek Velhartice.

⁶⁷ Digitalizované matriky Státní oblastního archivu v Plzni, matrika narozených obce Malesice, 1842-1903 [online], [citováno 1. 3. 2015], http://www.portafontium.cz/iipimage/30065492/malesice-10_0093-n?x=-38&y=104&w=945&h=369

⁶⁸ Jaromír PATOČKA, *Hospodářská situace majetkových komplexů šlechtických rodů Waldstein-Wartenberg, Lobkowicz, Fürstenberg a Schönborn na počátku 20. století*, Hospodářské dějiny-Economic History 26/2, Praha-Ostrava 2011, s. 198-210.

⁶⁹ Jiří KUDĚLA, *Velké dějiny malého Hořákova*, Hořákov-Praha 2013, s. 20.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Státní oblastní archiv v Plzni (dále jen SOA Plzeň), f. Rodinný archiv (RA) Schreiner, kart. 16, pozůstalost Günthera Schreiner, parte Rosiny Schönbornové, rozené Czerninové.

Rozina Czerninová
(foto: archiv Jiřího Kuděly)

Selina Ringhofferová
(foto: archiv Jiřího Kuděly)

Tím pádem přešel celý statek na Vojtěcha Schönborna. Ten pak žil na Hořákově s dcerou Josefinou a syn Karel pracoval v Německu. Tehdy se zaměřil také na úpravy zámku – změn doznal i celý hospodářský areál, sýpky, dům zahradníka, ale též kamenná zeď ohraničující park a oboru. Ty však vycházely ze starších plánů J. Czernina. Navíc byl stejně jako jeho manželka sportovního založení, takže mimo jiné spoluorganizoval a podporoval cyklistické závody.⁷²

V roce 1941 se Vojtěch Schönborn podruhé oženil, vzal si o třicet let mladší dívku. Selina pocházela ze slavné rodiny Ringhofferů, průmyslníků a tvůrců rozvoje Smíchova. Narodila se 8. září 1911 v Horkách nad Jizerou, jako čtvrtá z pěti dcer Alfreda Ringhoffer (1880-1938) a jeho manželky Anny (1882-1952), rozené hraběnky Nostitz-Rieneck. Vojtěcha si Selina vzala 1. června 1941 v Praze. Jak její dědeček František Ringhoffer (1844-1909), tak strýc Hanuš Ringhoffer (1885-1946) byly známými osobnostmi československého průmyslu.⁷³

Nástin kontaktů V. Schönborna s německou šlechtou na Klatovsku

Mezi německou šlechtou⁷⁴ v okrese Klatovy jsou potvrzeny pravidelné návštěvy, minimálně na zámcích v Nemilkově a na Horním Staňkově, majetcích rodu Schreinerů – lze tedy říci, že pravidelné kontakty mezi těmito šlechtici je možné

⁷² J. KUDĚLA, *Velké dějiny malého Hořákova*, s. 22-23.

⁷³ Daniel Rudolf LANG, *Ringhoffer-významný podnikatelský rod a jeho historie*, in: Genealogické a heraldické listy 38, Praha 2014, s. 13-16.

⁷⁴ K pozici německé šlechty v Protektorátu, vybraným osudům a také celkové reflexe srov. Eagle GLASSHEIM, *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha 2012, s. 171-237.

doložit, najít v nich pravidelnost a označit tak vztahy mezi rody v okolí Velhartic za čilé, intenzivní a pravidelné. Nelze v žádném případě tvrdit, že by žili izolovaně. To se u šlechty ani nepřepokládá, ale zde je to díky pramenům osobní povahy jednoznačně prokázáno. Naposledy byl Schönborn u Schreinerů i se svojí ženou na počátku dubna 1945.

Když už jsme zmínili návštěvy, Schönborn byl za války také hostem říšského protektora Konstantina von Neuratha, podle návštěvní knihy 8. ledna 1941.⁷⁵

V předvečer války

Na podzim 1938 se Schönbornovo jméno objevilo v oficiální korespondenci klatovského okresního úřadu. Po Mnichovu a zabrání Sudet se totiž vrátil ze svého pobytu v německé říši a projevoval obavy, jak ho české obyvatelstvo přijme. Úřad přislíbil zajištění bezpečnosti s tím, aby se ve zjitřené a složité době vyhnul veškerým provokacím. Zároveň však požádal o vyšetření situace přímo na místě. Četnická stanice Čachrov, pod níž Hořákov spadal, zaslala 29. listopadu 1938 velmi podrobné hlášení: *„V poslední době se Schönborn stýkal s Jiřím Schreinerem, velkostatkářem z Nemilkova, Rudolfem Lumbe, velkostatkářem z Malonic a velkostatkářem Müllerem z Poschingerova dvora, obec Zejbiš. Všichni jsou národnosti německé. Ponejvíce se scházeli u Müllera v Poschingerově dvoře, který je znám jako nacionalista a velkoněmec.*

Asi 10. září 1938, kdy se schylovalo k vojenskému konfliktu s Německem, uprchl Schönborn se svojí dcerou Josefínou Schönbornovou z Hořákova do Německa, kde se zdržoval až do 28/11 1938. Předtím zřídka kdy na tak dlouho cestoval.

V poslední době bylo vyšetřeno, že Schönborn se zdržoval delší dobu u statkáře Müllera v Poschingerově dvoře u Zejbiše. Všeobecně se tvrdilo, že Schönborn usiluje o to, aby obec Čachrov a osada Hořákov, včetně jeho majetku připadla k Německu. Zpráva tato byla rozšiřována mezi občanstvem, a proto také byla určitá zaujatost proti Schönbornovi. Tato zpráva byla v občanstvu utvrzována tím, že Schönborn zdržoval se bez příčiny tak dlouho v blízkosti svého hospodářství a bydliště, aniž by se odvážil přijít domů. Možnost zde byla, a proto bylo podezření, že očekává zábor Hořákova, aby se pak vrátil do Hořákova jako součásti německé říše.

Dne 28. listopadu 1938 vrátil se Schönborn dobrovolně do Hořákova, ohlásil se na okresním úřadě v Klatovech a dne 29/XI 1938 se na četnickou stanici Čachrově, aby se též přihlásil.

Osobním rozhovorem se Schönbornem bylo zjištěno, že žádný výhrůžný dopis nedostal. Pouze jeho hospodyně psala mu několik dopisů do Německa, že je občanstvo proti němu zaujato tím, že domněle usiluje o připojení Hořákova k Německu.

Bezpečnost Schönborna není nijak ohrožena a může se volně pohybovati. Dříve byl vážen v celém okolí pro své loyální chování, což ovšem dnes nelze tvrditi. Přesto však bydlení v Hořákově není pro něho ani dost málo nebezpečné...“⁷⁶

⁷⁵ Za poskytnutí těchto dokumentů uložených v německých archivech děkuji PhDr. Miloši Hořejšovi.

⁷⁶ Státní okresní archiv Klatovy (SOkA Klatovy), f. Okresní úřad Klatovy-presidiální spisy 1918-1938,

Zámek Hořákov na dobové pohlednici (foto: archiv Jiřího Kuděly)

18. listopadu 1938 hlásil brigádní generál Otakar Zahálka, předseda delimitační subkomise předsednictvu ministerské rady, že má signály o tom, že v mnohých oblastech velkostatkáři činí záměrné akce ve prospěch Německa. Využívají svého vlivu a snaží se zbytky svých panství připojit k Říši a tím nepřipustně překreslovat hranice. Varoval, že je nutné se tím zabývat a případně musí být zjednána náprava. Konkrétně psal o šlechticích Lichtenštejnovi, Kinském, Thurn-Taxisovi, Barratovi, Rohanovi, Buquoyovi, Schönbornovi a jiných. Bohužel nevíme přesně, které konkrétní zástupce uvedených rodů měl na mysli.⁷⁷

Před Mimořádným lidovým soudem

Po válce Vojtěch Schönborn stanul před Mimořádným lidovým soudem (MLS) v Klatovech. K jeho zatčení došlo ráno 6. května 1945 štábním strážmistrem četnictva Rudolfem Komárkem a štábním strážmistrem Karlem Jarešem. Následně byl umístěn do vazby v klatovské krajské soudní věznici.⁷⁸ Součástí jeho spisu je také brožura z Kriegs-Kreistagu NSDAP v Klatovech, který proběhl 5. a 6. července 1941. Jsou v ní uvedeni funkcionáři NSDAP v Oberlandratu Klatovy, zahrnujícím místní

kart. 15, řešení žádosti Vojtěch Schönborna.

⁷⁷ Citováno podle: *Protifašistický a národně osvobozený boj českého a slovenského lidu 1938-1945. I. díl. 3. Svazek, 2. sešit. Období od 21. října 1938 do 30. listopadu 1938*, Praha 1983, s. 111.

⁷⁸ SOA Plzeň, f. Mimořádný lidový soud Klatovy (MLS Klatovy), sign. Ls 15/45, spisy trestní věci proti Vojtěchu Schönbornovi.

sdružení Klatovy, Jiřičná, Písek, Stachy, Strakonice a Sušice. V „Ortsgruppe Klattau“ najdeme jako jednoho z Blockleiterů i Adalberta Schönborna. V širším kontextu výzkumu je třeba poznamenat, že různé funkce v rámci strany dle dokumentu zastávali i Georg Heintschel, Georg Schreiner, Rudolf Lumbe i Ottmar Pelikán.⁷⁹

9. listopadu 1945 zpracoval veřejný žalobce žalobu proti Vojtěchu Schönbornovi a předal ji předsedovi MLS v Klatovech. Žaloval v ní hořákovského statkáře, že v době zvýšeného ohrožení republiky:

- 1) propagoval a podporoval nacistické hnutí tím, že se v Čachrově v roce 1940 snažil přimět Františku Brůhovou a v roce 1941 nátlakem Adolfa Kupku, aby se přihlásil o německou příslušnost. V roce 1941 v Hořákově dal Františku Jiříkovou zapsat bez jejího vědomí jako německou státní příslušnici a v roce 1944 nutil v Běšinech Karel Šupa, aby dal dítě do německé školy, jinak že mu bude odebráno.
- 2) byl od roku 1939, respektive 1941 jako Ortsleiter činovníkem v organizaci NSDAP v Čachrově, Úlohu, Chlistově a Hořákově.

Tím spáchal zločin proti státu podle §3 odst. 1 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů č. 16/45 Sb. a 2.) a zločin proti státu podle §3 odst. 2 retribučního dekretu. Měl být proto na návrh žalobce potrestán podle §3 retribučního dekretu a s přihlédnutím k §34 trestního zákoníku. Zároveň padl návrh, aby byl na určitou dobu zbaven občanské cti, odpykal si část trestu ve zvláštních nucených oddílech a polovina jeho jmění propadla ve prospěch státu. K hlavnímu přelíčení předvolali jako svědky Františku Brůhovou, Adolfa Kupku, Františku Jiříkovou a Karla Šupa, což mělo doplnit přečtení některých zpráv z vyšetřování.

Z čeho jej tedy konkrétně obviňovali, vyplývá z výpovědí předvolaných svědků, byť je zřejmé, že mohlo jít i o úmyslně zkreslené skutečnosti. Na jaře 1940 údajně nutil Františku Brůhovou, manželkou čachrovského kováře, aby se dala zapsat jako německá státní příslušnice. Ta to ovšem odmítla a nevyplnila předložené tiskopisy.

Od roku 1939 měl také slovně útočit na Adolfa Kupku z Čachrova, aby se dal k Němcům, neb by mu z toho mohly plynout výhody, zvláště když vystudoval německé školy. Jenže Kupka jako Čech stále odmítal. Podvolil se, až když mu Schönborn vyhrožoval, že po vítězné válce bude souzen pro dezerci a nebude moci dědit po svých německých rodičích. Následně byl odveden do wehrmachtu.

Dále podle žaloby na podzim 1941 odebral Schönborn své dělnici Františce Jiříkové českou pracovní knížku a po měsíci jí vrátil jinou, kde již byla zapsána jako německá státní příslušnice, což se stalo proti její vůli.

Roku 1943 měl blíže neuvedený podíl na tom, že Karel Šup, muž české národnosti, obdržel (aniž by o to žádal) německou státní příslušnost. O rok později vyhrožoval, že mu odebere jeho syna, pokud ho nepřestane dávat do české školy.

⁷⁹ Tamtéž, informační brožura NSDAP z roku 1941.

Rovněž tak podle svědků pravidelně nosil odznak s hákovým křížem a zdravil zdvižením pravé ruky. Od roku 1939 byl také činovníkem NSDAP a ze zprávy četnické stanice v Čachrově vyplývá, že byl ve funkci přespráliš činný, počínal si horlivě, propagoval a podporoval nacistické hnutí.⁸⁰

Spisová značka
soud
Mimořádný lidový soud v Klatovech.

Oddělení č.

Spisy trestní věci

proti
Karl Šupovi
pro
§ 3, odst. 1 a 2 petr. dekretu.

Věci doličné č. 1. Soudní depositum č. 1.

Likvidace č. 1. Postoupení spisů č. 1.

Číslo *Ls 15/45* Vazba č. 1. *4 - Od 5/5. 1945.*

Zatykač vydán č. 1. odvolán č. 1.

Seznam nákladů č. 1. Náklady dobyté.

Ze zničení vyloučena čísla řadová

Právo chudých č. 1.

Odevzdáno do spisovny v r. *Ls 15/45*

Spisová značka *Nt E 701/45*

Jed. ř. č. 58. (Spisová obálka v trestních věcech.) — 81-50000-3/48.

Spis Mimořádného lidového soudu (foto: SOA Plzeň, f. MLS Klatovy)

Zmíněný Karel Šup vypověděl, že manželka sice byla rozená Němka, ale on německy neumí. V roce 1943 údajně přišel Schönborn k jeho ženě, jež mu po důrazné žádosti vydala důležité osobní dokumenty manžela (občanskou legitimaci, oddací a domovský list). Následně mu byly vráceny bez legitimace, aby v roce 1944 obdržel doklady německé, aniž o to kdy žádal. Svého syna však

⁸⁰ Tamtéž, obžaloba z 9. listopadu 1945.

posílal do české školy v Běšinech, což mu bylo vytýkáno a vyhrožováno, že mu dítě odeberou, pokud ho nepřesune do školy německé.⁸¹

Františka Brůhová, manželka kovářské mistra, uvedla také to, že jako rozená Němka měla za manžela poctivého Čecha, u něhož si Schönborn často nechával zhotovovat nejrůznější kovářské výrobky, a tudíž u nich nezřídka pobýval. V roce 1940 ji proto přímo v kuchyni žádal, aby sebe, manžela i děti dala zapsat jako říšskoněmecké státní příslušníky. Ona však odmítla a nabízené tiskopisy nepřijala. Schönborn pak již nikdy s takovým návrhem za ní nepřišel.⁸²

Františka Jiříková z Hořákova byla rodem Němka, provdána za Čecha a pracovala na Schönbornově statku jako dělnice. Jednoho dne zaměstnavatel přes její dceru vylákal pracovní knížku, kterou po delší době vrátil, avšak ukázalo se, že je to knížka nová s říšskoněmeckým občanstvím. Avšak ani jedna z nich proti tomu nic nepodnikla, neboť se obávaly o práci. Závěrem o Schönbornovi prohlásila, že zneužil její nevědomosti, obalamutil dceru a přepsal zcela bez jejího souhlasu národnost.⁸³

Adolf Kupka, bednářský dělník z Čachrova, se vždy považoval za Čecha, měl Češku za manželku a byl také členem Národního souručenství. Německé občanství přijal až na stálý nátlak Schönborna, který ho k tomu opakovaně nutil s tím, že mu z toho budou plynout jisté výhody, stejně jako jeho bratrovi, který byl německým četníkem. Navíc Schönborn naléhal i na německé úředníky, aby se Kupku snažili přemluvit. Posledním impulzem byla výhrůžka, že nebude moci jako Čech zdědit hospodářství po rodičích. Následně jej povolali do německé armády, ale díky nemoci se na frontě neocítl. Závěrem dodal, že jakmile Schönborn dosáhl svého, přestal ho navštěvovat.⁸⁴

Před soudem bylo také přečteno svědectví předsedy Hospodářského družstva v Klatovech Josefa Ševčíka, který popsal, že Schönborn byl 29. prosince 1942 zvolen na příkaz německých úřadů do dozorčí rady družstva. Do pravidelných schůzí pak přicházel označen hákovým křížem a zdravil zdvižením ruky.⁸⁵

Šířeji se Schönborn k obviněním vyjádřil až při výslechu v polovině října 1945. Tehdy uvedl, že trvale je příslušný do rakouského Welsu, a tudíž nikdy neměl československou státní příslušnost (měl německou národnost a rakouskou státní příslušnost.) V Hořákově bydlel na základě povolení příslušných úřadů. V letech 1907 až 1925 působil jako okresní hejtman ve Welsu a díky tomu pobíral až do dubna 1945 od tohoto státu pensi.⁸⁶

Za první republiky nebyl členem žádné politické strany, až po příchodu Němců byl nucen (sic!) vstoupit do NSDAP, v roce 1941 byl ustanoven Blockleiterem.

⁸¹ Tamtéž, protokol o výpovědi Karla Šupa z 6. září 1945.

⁸² Tamtéž, protokol o výpovědi Františky Brůhové ze 17. srpna 1945.

⁸³ Tamtéž, protokol o výpovědi Františky Jiříkové z 18. srpna 1945.

⁸⁴ Tamtéž, protokol o výslechu Adolfa Kupky z 11. srpna 1945.

⁸⁵ Tamtéž, písemné sdělení Josef Ševčíka vyšetřovací komisi ONV Klatovy z 12. července 1945.

⁸⁶ V době od 11. března 1938 do dubna 1945 samozřejmě samostatné Rakousko neexistovalo, bylo jako tzv. Ostmark součástí Třetí říše.

Podle svých slov v této funkci vybíral příspěvky od německých občanů, prováděl různé sbírky na červený kříž či na tzv. Winterhilfe. O Karlu Šupovi prohlásil, že ho v žádném případě nenutil k změně národnosti, ba naopak dotyčný prý sám chtěl být Němcem a Schönborn mu to pak pomáhal zařídit.

O protokolu s F. Brůhovou prohlásil, že je zcela pravdivý. O F. Jiříkové uvedl, že si nepamatuje, že by jí kdy sebral pracovní knížku a něco za ni sám změnil. A. Kupka se pak prý sám a dobrovolně přihlásil k německé národnosti, aby mohl získat statek po rodičích. Závěrem uvedl, že všechny výpovědi proti němu vedli lidé, kteří se k změně z české na německou národnost přihlásili dobrovolně, a to z materiálních důvodů.⁸⁷

Již předtím zaslala soudu dopis Schönbornova manželka Selina, ve kterém tvrdila, že její manžel nikdy nevystupoval nepřátelsky proti českému národu a zároveň uvedla tři osoby, které hodlaly dobrovolně svědčit ve prospěch obviněného (všechny tři z Čachrova) – J. Wild, ředitel měšťanské školy, J. Koubek, rolník a bývalý starosta J. Chalupský, rolník.⁸⁸

Již předtím obdržel soud prohlášení, které podepsalo sedm mužů a ve kterém se pravilo, že Schönborn i jeho manželka se po celou dobu okupace chovali korektně, nebyli nijak vyzývaní a s Čechy mluvili česky. Statkář navíc, pokud mu dovozoval čas, vozil nemocné lidi svým autem do klatovské nemocnice, pomáhal, pokud někdo nemohl splnit předepsané dávky a zároveň svými osobními zákroky zachránil několik lidí od nasazení k nuceným zákopovým pracem.⁸⁹

Soudní líčení bylo nařízeno na 15. listopadu 1945. Schönborn tehdy požádal o obhájce z moci úřední (tím byl následně určen přední klatovský advokát JUDr. Ervín Flat) a zároveň uvedl, že ovládá český jazyk. Přesto však chtěl, aby byl jednání přítomen tlumočník.⁹⁰

Ještě v den naplánovaného přelíčení došlo k MLS Schönbornovo prohlášení, které zprostředkoval jeho advokát. V něm obžalovaný tvrdil, že jako Rakušan nebyl nacistické myšlenky nakloněn a jen proto, že strana neměla, koho by pověřila, stal pro oblast kolem Hořákova Blockleiterem. Dělal jen nutné úřední záležitosti, proti Čechům se podle svého svědectví neprovinil a naopak se jim snažil všemocně pomoci. Žádal o předvolání a vyslechnutí svědků Anny Voráčové z Klatov a K. Koubka z Čachrova. A též chtěl, aby předvolaná svědkyně F. Jiříková s sebou přinesla pracovní knížku, kde se mělo jasně ukázat, že o německou státní příslušnost žádala již dávno a bez nátlaku Schönbornova.⁹¹

⁸⁷ SOA Plzeň, f. MLS Klatovy, sign. Ls 15/45 spisy trestní věci proti Vojtěchu Schönbornovi, protokol o výslechu Vojtěch Schönborna 19. října 1945.

⁸⁸ Tamtéž, dopis Seliny Schönbornové MLS Klatovy z 11. října 1945.

⁸⁹ Prohlášení obyvatel MLS Klatovy z 3. září 1945. Prohlášení podepsali Julius Živný, Josef Brůha, Vojtěch Chalupský (všichni Čachrov), Karel Jiřík, Václav Kubát, Josef Jiřík, Matěj Hrach (všichni Hořákov) a muž z Klatov s bohužel nečitelným podpisem.

⁹⁰ SOA Plzeň, f. MLS Klatovy, sign. Ls 15/45 spisy trestní věci proti Vojtěchu Schönbornovi, nařízení soudního líčení.

⁹¹ Tamtéž, Návrh Vojtěcha Schönborna MLS Klatovy z 15. listopadu 1945.

Soud samozřejmě zajímalo, jak to bylo se Schönbornovou rakouskou státní příslušností. Sdělení „Zplnomocněnce k hájení zájmů rakouských státních příslušníků v Československu“ však nepřipouštělo pochybnosti – Schönborn byl rakouským státním příslušníkem.⁹² Jako důkaz byla předložena také registrační karta evidence členství v NSDAP, ze které vyplývalo, že byl členem nacionálně socialistické strany od 1. dubna 1939 a zastával funkci Blockleitera.

Hlavní přelíčení se oproti původnímu plánu konalo 19. listopadu 1945. Předsedou byl soudní rada JUDr. Behenský. Jako soudci z lidu zasedli Ing. Pohl, Jaroslav Maulis, Alfred Šebek a Vilém Vacovský. Veřejným žalobcem byl JUDr. Vrba a tlumočníkem Antonín Jan Mager.

V. Schönborn jednoznačně prohlásil, že se necítí vinen v žádném směru obžaloby. Následně ve výpovědi uvedl, že v září 1938 neodjel z politických důvodů, ale vezl svého bratra do Lince, a to přes Pasov a pak jel ještě navštívit svého synovce. U čachrovského kováře pobýval často, ale nikdy nikoho nenutil ke změně národnosti. K záležitosti A. Kupky jen zopakoval, že pouze předal přední informaci o nemožnosti Čechů dědit majetek po Němcích. S pracovními knížkami svých zaměstnanců nikdy nijak nemanipuloval. Připustil však, že je vezl do Klatov ke kontrole na pracovní úřad. V případě K. Šupa pak znovu přednesl svoji říjnovou výpověď. Potvrdil dále, že byl Blockleiterem (nejnižší stranická funkce), ale nikdy ne Ortsleiterem.⁹³

Poté následovaly výpovědi svědků. První hovořil K. Šup, který naopak znovu potvrzoval informace dokládající pochybení obžalovaného. Zejména to, že byl hořákovským statkářem nucen k přijetí německé národnosti a zároveň tlačěn ke změně školy pro svého syna. Jeho manželka následně verifikovala manželova slova. Svoje svědectví dále zopakovaly i F. Brůhová, F. Jiříková i A. Kupka.⁹⁴

Poté předstoupil obchodník Josef Babka z Klatov. Ten však oproti předchozím svědkům zastával opačná stanoviska. Považoval statkáře za Čecha, neboť vždy česky mluvil a často mu zdarma přenechával ovoce ze zámecké zahrady. Čachrovský rolník a bývalý starosta K. Koubek uvedl, že se obžalovaný vždy choval slušně a nikdo z něj nikdy neměl strach. Navíc vozil nemocné lidi do nemocnice. Koubkovu dceru pak vyrekloval z nasazení v říši. Podobně se vyjadřoval i rolník Vojtěch Chalupský, jenž doplnil i to, že za několik občanů odevzdal povinné dodávky. Julius Živný, bývalý poštovník na Čachrově potvrdil, že obžalovaný mluvil česky a snažil se každému pomoci. Kovář František Brůha sdělil, že Schönborn se vždy choval slušně, včas a dobře lidem platil. Dělníka Václava Sejkpu zachránil před nuceným nasazením a Brůhově sedmičlenné rodině navíc věnoval obilí.

Šafář Karel Jiřík též potvrdil, že si u obžalovaného nikdy nemohl na nic stěžovat, Čechům nikdy neškodil. Krmič Václav Kubát byl u Schönborna zaměstnán od roku 1928 a měl vždy jen dobré zkušenosti. Za války jej dokonce odvezl

⁹² Tamtéž, Sdělení zmocněnce z 5. listopadu 1945.

⁹³ Tamtéž, Protokol o hlavním líčení z 19. listopadu 1945.

⁹⁴ Tamtéž.

do nemocnice a nic za to nepožadoval. Hořákovský hostinský Josef Jiřík řekl, že statkář za války dopravil jeho dceru bezplatně do nemocnice a jemu samotnému pomohl s plněním povinných dodávek. Mluvil s ním vždy česky a doslova měl prohlásit: „...*abychom s ním mluvili, jak nám zobák narostl.*“⁹⁵

Učitelka Anna Voráčová uvedla, že Schönborn intervenoval ve prospěch jejího synovce, který byl vězněn.⁹⁶ Svědek Matěj Hrach, rolník z Hořákova, přesvědčivě potvrdil, že se za války choval k Čechům loajálně a mluvil s nimi jen česky. Navíc měl jistého Majera vyreklamovat z nasazení do Říše. Doložil také, že na požádání opakovaně vozil lidi do nemocnice.⁹⁷

Jednání probíhalo do půl třetí odpoledne. Na rozsudku se porota jednoznačně shodla. Oproti předpokladům mnohých byl nakonec Schönborn shledán vinným „jen“ z členství v NSDAP. Tím spáchal zločin proti státu podle §3, odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Za to byl odsouzen ke třem letům žaláře, na stejnou dobu pozbyl občanské cti a veškeré jeho jmění propadlo státu. Do rozsudku se však započítávala vazba, tudíž z vězení měl vyjít 6. května 1948.

Zbytku obžaloby byl Schönborn kompletně zproštěn. Ukázalo se totiž, že uváděné důvody žaloby – nucení obyvatel ke změně občanství, nelze doložit.⁹⁸ Z odůvodnění rozsudku je zcela jasné, že k odsouzení podle dekretu již samotné členství v NSDAP spojené s výkonem stranické funkce.⁹⁹ Už nebylo podstatné, zda vyvíjel nějakou činnost či nikoli. Naopak výzvy Schönborna k změně občanství a v tom skrytou propagaci nacismu, neshledal soud jako závažné, některé výpovědi znevěrohodnil, v jiných případech řekl, že pouhé informování o tom, že Čech nemůže dědit po Němcích, není v žádném případě trestné.

Ačkoliv nebyla akceptována Schönbornova obhajoba, že členstvím v NSDAP nikoho nepoškodil, prokázal, že se zastal několika Čechů a pomohl zařadit, aby byli ušetřeni pracovního nasazení v Říši. Tím se podle názoru soudu nepochybně zasloužil o zmenšení zla nepřitelem.¹⁰⁰ Leč v důsledku pobytu za mřížemi se nedlouho po soudním procesu výrazně zhoršil jeho zdravotní stav, takže musel být převezen z krajské věznice do okresní nemocnice v Klatovech, kde 18. ledna 1946 zemřel.¹⁰¹

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž.

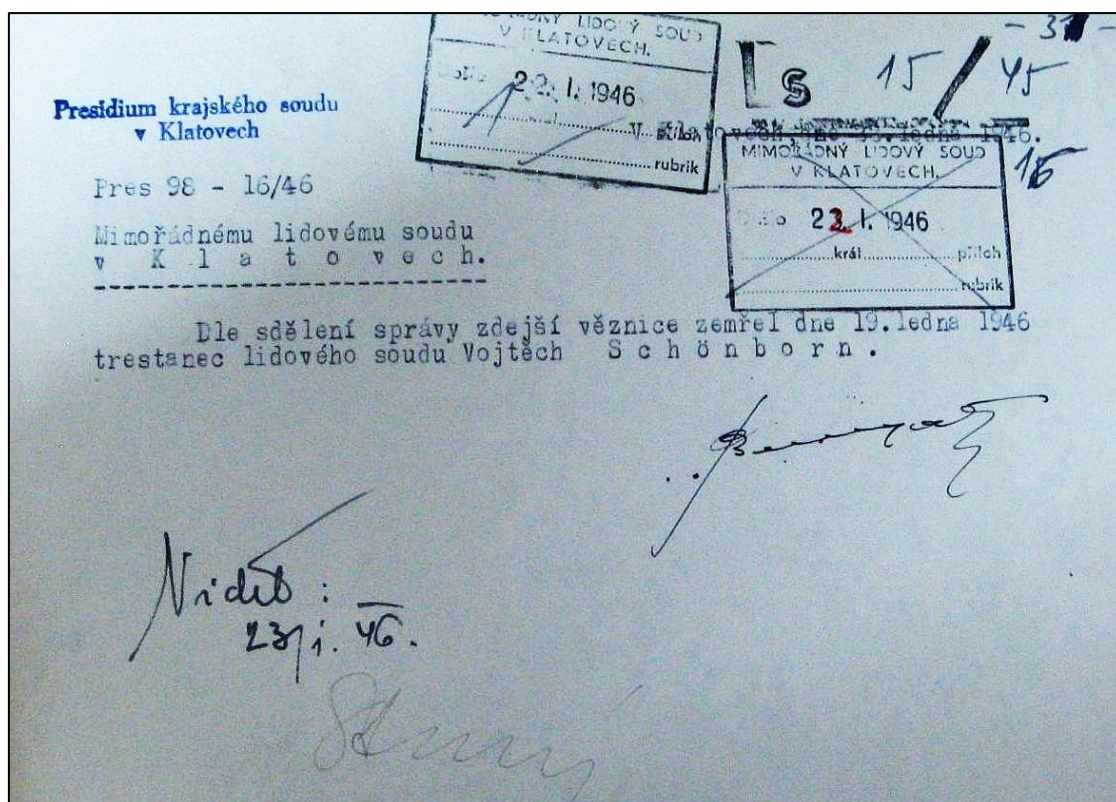
⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž, rozsudek.

⁹⁹ V dekretu č. 16/1945 Sb. ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech §3 odstavec 2 se doslova píše: *Kdo v téže době byl činovníkem nebo velitelem v organizacích Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) nebo Sudetendeutsche Partei (SdP) nebo Vlajka, Hlinkova nebo Svatoplukova Garda, nebo v jiných fašistických organizacích podobné povahy, trestá se, nedopustil-li se činu přísněji trestného, za zločin těžkým žalářem od pěti do dvaceti let.* Soud tak evidentně vztah v potaz Schönbornovu kladnou činnost.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž, nařízení o vykonání trestu – rukopisná poznámka o Schönbornově smrti.

Zpráva o úmrtí V. Schönborna ve výkonu trestu (foto: SOA Plzeň, f. MLS Klatovy)

Místo závěru

První poválečná léta tedy dopadla na V. Schönborna s velkou razancí. Přinesla mu věznění a soudní proces, což ve svém důsledku zapříčinilo i rozpad rodiny. Poté co během výkonu trestu zemřel, utekla jeho dcera Josefina do Rakouska, kdežto manželka Selina odešla do Prahy, kde až do své smrti (19. června 1953) pracovala na rakouském velvyslanectví. Tato doba však poznamenala i jeho sídlo. Hořákovský zámek totiž dlouhá léta sloužil jako zotavovna pro malé děti. Posléze byl předán do rukou Jednotného zemědělského družstva Běšiny, které ho proměnilo na kanceláře a ubytovnu. Tehdy také přišla doba největší devastace.

Prameny a literatura

Státní oblastní archiv Plzeň

- f. Mimořádný lidový soud Klatovy, sign. Ls 15/45.

Státní okresní archiv Klatovy

- f. Okresní úřad Klatovy-presidiální spisy 1918-1938, kart. 15.

Adrian von ARBURG – David KOVAŘÍK – Tomáš DVOŘÁK, *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*, Brno 2010.

Eagle GLASSHEIM, *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha 2012,

Jiří KUDĚLA, *Velké dějiny malého Hořákova*, Hořákov-Praha 2013.

Daniel Rudolf LANG, *Ringhoffer-významný podnikatelský rod a jeho historie*, in: *Genealogické a heraldické listy* 38, Praha 2014.

Jaromír PATOČKA, *Hospodářská situace majetkových komplexů šlechtických rodů Waldstein-Wartenberg, Lobkowicz, Fürstenberg a Schönborn na počátku 20. století*, *Hospodářské dějiny-Economic History* 26/2, Praha-Ostrava 2011.

Protifašistický a národně osvobozený boj českého a slovenského lidu 1938-1945. I. díl. 3. Svazek, 2. sešit. Období od 21. října 1938 do 30. listopadu 1938, Praha 1983.

Dekret presidenta republiky č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.

ZRUŠENÍ VĚZNIC OKRESNÍCH SOUDŮ V LETECH 1954 AŽ 1957 NA PŘÍKLADU JIHOČESKÉHO KRAJE

Ondřej Hladík

Okresní soudní věznice vznikly po reorganizaci justice, k níž došlo 1. července 1850.¹⁰² Na počátku 50. let 20. století, kdy stály na počátku konce své existence, tak za sebou měli dlouhých sto let provozu. Pro lepší představu o jejich počtu je vhodné obrátit pozornost k dějinám správy, jež poskytují základní informaci o tom, že každý politický okres zahrnoval dva až tři okresy soudní. Ty však nekorespondovaly s územněsprávním členěním a byly podřízeny krajským soudům, jejichž obvody v některých případech nerespektovaly ani zemské hranice mezi Čechami a Moravou.

Budova bývalé okresní soudní věznice v Třeboni (foto: archiv autora)

Každý okresní soud disponoval vlastní věznicí, zpravidla nevelkého rozsahu, která byla určena k výkonu vazby a trestů v rozpětí od jednoho dne do jednoho měsíce. Nicméně v letech na něž se zaměřuje tato studie, už fungovala jen menší část z původního počtu věznic (v polovině 19. století vzniklo 310 okresních soudů). Ty zanikaly již dříve v souvislosti s organizačními, politickými i územněsprávními změnami. Výklad proto nelze zahájit rokem 1954, došlo by tak k úplnému vytržení z kontextu složitějšího vývoje. Zároveň však není z důvodu přehlednosti žádoucí

¹⁰² Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v Českých zemích*, Praha 2007, s. 318.

zabývat se podrobně justiční správou Rakouska-Uherska na celém území pozdějšího Československa. Byl proto vybrán Jihočeský kraj, jako jakýsi modelový region, na němž bude celý proces postupného zanikání okresních věznic prezentován.

Jihočeský kraj, tak jak existuje od roku 2005, tedy představuje základní geografickou jednotku, na níž se bude celý „příběh“ odehrávat. Je však nutné dodat, že v průběhu uplynulých desetiletí docházelo ke změnám jeho hranic. V letech I. republiky zahrnoval obvody tří krajských soudů, avšak jediný, který nepřesahoval takto vymezený region, byl soud českobudějovický, do jehož působnosti spadalo 15 okresních soudů a věznic.¹⁰³ Druhé místo zaujímal krajský soud v Písku, v jehož působnosti se nacházelo 9 okresních soudů na území Jihočeského kraje.¹⁰⁴ Následoval Tábor (6 okresních soudů v Jihočeském kraji), jehož obvod zasahoval do současného Středočeského kraje a kraje Vysočina.¹⁰⁵ Tento výčet doplňovaly ještě soudní okresy Dačice a Slavonice spadající do pole působnosti krajského soudu v Jihlavě.

V popsané podobě existovala justiční správa na jihu Čech do roku 1938, kdy došlo v rámci odstoupení pohraničního území k přeměně několika okresních soudů na úřední soudy (Amtsgericht), jako nejnižší stupeň německého soudnictví. To představovalo první krok ke zrušení několika věznic. Po skončení války totiž nedošlo k obnovení těch nejmenších z dob I. republiky. Byly to konkrétně Chvalšiny, Horní Planá, Nová Bystřice, Nové Hradky, Slavonice, Volary a Vyšší Brod, jejichž agendu převzaly sousední okresní instituce většího rozsahu.

Druhým významným zásahem do počtu věznic nejen v jižních Čechách byly události po únoru 1948. Vězeňství jako celku se přímo dotýkal zákon č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví. Na další existenci soudních věznic měla ale přímý dopad navazující norma č. 320/1948 Sb. o územní organizaci krajských a okresních soudů. Následně totiž došlo ke sjednocení obvodů jejich působnosti s okresními národními výbory,¹⁰⁶ což bylo považováno zásadní krok podporující snahy o odstranění takzvaných „buržoazních přežitků“ v soudnictví.¹⁰⁷ V té době ukončilo činnost dalších osm okresních věznic.¹⁰⁸ Zároveň se jedna stala součástí jiného regionu v rámci zřízení nových krajů k počátku roku 1949 (Dačice).

¹⁰³ Krajskému soudu v Českých Budějovicích podléhaly okresní soudy: České Budějovice, Český Krumlov, Hluboká nad Vltavou, Horní Planá, Chvalšiny, Jindřichův Hradec, Kaplice, Lišov, Lomnice nad Lužnicí, Nová Bystřice, Nové Hradky, Trhové Sviny, Třeboň, Týn nad Vltavou, Vyšší Brod.

¹⁰⁴ Byly to okresní soudy Písek, Blatná, Mirovice, Netolice, Prachatice, Strakonice, Vimperk, Volary, Volyně. Mimo Jihočeský kraj se nacházely okresní soudy Březnice a Horažďovice.

¹⁰⁵ Okresní soudy v Jihočeském kraji byly Tábor, Bechyně, Milevsko, Mladá Vožice, Soběslav, Veselí nad Lužnicí. V dalších regionech se nacházely okresní soudy Benešov, Kamenice nad Lipou, Neveklov, Pacov, Pelhřimov, Počátky, Sedlčany, Sedlec, Votice.

¹⁰⁶ Zák. č. 320/1948 Sb., § 2, odst. 1 přímo uváděl: „*Sídla a obvody okresních soudů, po případě okresních soudů s pravomocí výhradně ve věcech civilního soudnictví obecného nebo trestních, jsou shodné se sídly a obvody okresních národních výborů, po případě obvody místních národních výborů, které vykonávají působnost okresních národních výborů*“.

¹⁰⁷ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny správy v Českých zemích*, Praha 2007, s. 459.

¹⁰⁸ Bechyně, Hluboká nad Vltavou, Lišov, Netolice, Lomnice nad Lužnicí, Nová Bystřice, Mladá Vožice, Veselí nad Lužnicí.

Budova bývalé okresní věznice v Českém Krumlově (foto: archiv autora)

Na počátku 50. let tedy existovalo na území Jihočeského kraje 18 soudních okresů,¹⁰⁹ přičemž je pravděpodobné, že ne každý disponoval funkční věznicí. Jakékoliv informace chybí v případě Blatné, a ve Vimperku byl její stav natolik nevyhovující, že delikventy odesílali do sousední Volyně.¹¹⁰ Navíc vzápětí zanikl ještě okresní soud Mirovice. Specifická situace panovala také v Českých Budějovicích, kde se nacházela krajská věznice. Rovněž tak písecká soudní věznice se z dokumentů vytrácí v roce 1952 a dále již figuruje pouze v jednom studovaném seznamu z roku 1956, avšak již jako budova sloužící potřebám okresního archivu.¹¹¹ Roku 1954, který je prokazatelně počátkem posledního krátkého období přežívání okresních soudních věznic, se tak ve vymezeném regionu nacházelo 14 objektů, jichž se bude dotýkat následující výklad.

Důležitým mezníkem v historii vězeňství po únoru 1948 se stal jeho převod do pravomocí ministerstva národní bezpečnosti (MNB) v září 1952. Tehdy sice byla odstraněna jeho roztržičnost mezi více rezortů po stránce organizační, ale přetrvala v ohledu správy majetku. To se týkalo zejména okresních věznic, které zpravidla tvořily nedílnou součást justičního areálu společně se soudem. V rámci mezirezortních dohod byl problém vyřešen tak, že nově vzniklá Správa nápravných

¹⁰⁹ Blatná, České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Kaplice, Milevsko, Mirovice, Písek, Prachatice, Soběslav, Strakonice, Tábor, Trhové Sviny, Třeboň, Týn nad Vltavou, Vimperk, Vodňany, Volyně.

¹¹⁰ Národní archiv Praha (NA Praha), f. Správa Sboru nápravné výchovy (S SNV), neuspořádáno, sv. 35/2, popis stanice SVS Volyně z 22. 7. 1952

¹¹¹ Kabinet dokumentace a historie VS ČR (KDH), přehled využití uzavřených věznic z roku 1957.

zařízení (SNZ) převzala jako celek pouze budovy stojící samostatně (například v Třeboni). Objekty přináležející k rozsáhlejší areálům zůstaly rozděleny mezi justici a MNB tak, že vnější údržba přináležela soudům a vnitřní úpravy přešly do pravomocí složek Bezpečnosti,¹¹² což v budoucnu přinášelo řadu komplikací především ministerstvu spravedlnosti (MS).

*Původní vstup do areálu českokrumlovské věznice
(foto: archiv autora)*

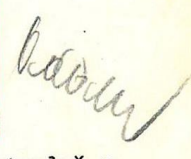
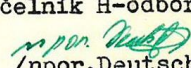
Ve stejné době začala být řešena i problematika vhodnosti okresních věznic k dalšímu využití, a to jak po stránce bezpečnosti, tak i z hlediska nákladů nutných na jejich údržbu. Tehdejší krajští hospodáři SNZ dostali za úkol prověřit i již dříve uzavřené objekty, jestli by v budoucnu nemohl některý z nich vyhovovat účelům nápravných zařízení. V září 1953 se tak naposledy objevila úvaha o znovuzprovoznění věznice ve Veselí nad Lužnicí, avšak k realizaci záměru nikdy nedošlo.¹¹³ Důležitou roli hrálo totiž i to, jaká úloha měla připadnout vězeňství coby součásti represivního aparátu budovaného podle sovětských vzorů, kterým příliš nekonvenovala dožívající struktura, vycházející ještě z reforem probíhajících po polovině 19. století. Obzvláště, když se na počátku 50. let 20. století stalo prioritou zajištění dostatečného počtu praceschopných vězňů pro Jáchymovské tábory

¹¹² KDH, nařízení ministerstva spravedlnosti k začlenění SVS do MNB v oboru správy budov z 24. 10. 1952.

¹¹³ KDH, informace SNZ k delimitaci objektů bývalých soudních věznic ze 14. 9. 1953.

při uranových dolech.¹¹⁴ Velký problém představovalo rovněž umístění některých objektů v pohraničí, což se jevílo jako vyloženě rizikové.

Novou dynamiku tento proces získal po zrušení MNB a převedení věznic do pravomocí ministerstva vnitra (MV). Navazující reorganizace přinesla mimo jiné i zrušení dosavadní hospodářské správy (III. odboru) SNZ, jehož úkoly převzaly finanční a hospodářská oddělení nově vzniklých odborů pro řízení věznic (II. odbor) a pracovních táborů (III. odbor).¹¹⁵ Jedním z důležitých kroků navazujících na popsané změny se stalo opětovné přehodnocení finanční únosnosti udržování a provozování bývalých okresních soudních věznic, které v té době změnila oficiální pojmenování na Útvary nápravných zařízení (ÚNZ) nebo Okresní útvary výkonu vazby (OÚVV), v závislosti na velikosti jednotlivých objektů. Některé z nich byly v té době již jen „zakonzervované“ a jako rezerva čekaly na případné „mimořádné události“, kdy by jich mohlo být znovu využito.¹¹⁶

KRAJSKÁ SPRÁVA MINISTERSTVA VNITRA	
Č. BUDĚJOVICE	
č. j. H-2603 / 02-56.	Dne 31.10.1956.
Ministerstvo vnitra	MINISTERSTVO VNITRA Došlo 1. XI. 1956 Čj. H-16838/22 R Přílohy -
Hospodářská správa II. odbor	
pošt. úřad Praha 3., pošt. schr. 1112.	
=====	
4. 164 Věznice v Prachaticích - předání.	
OSSD v Prachaticích požádal zdejší KS-MV o předání případně o pronajmutí budovy čp. 164/býv. věznice/. OSSD hodlá v budvě čp. 164 zříditi kancelářské místnosti t. j. vybourání stávajících oken, dveří a provést různé stavební úpravy. Vaším dopisem ze dne 11. 9. 1954 bylo nám sděleno, že budova býv. věznice může býti předána, ale že musí býti udržována v dosavadním stavu. Prosím o sdělení zda je budovu možno předati a s jakými výhradami.	
Náčelník H-odboru: /npor. Deutsch/	

Korespondence k předání okresní soudní věznice v Prachaticích (foto: KDH)

Po zvážení stávajícího stavu vydala SNZ v červenci 1954 souhlas s využitím vybraných věznic pro jiné účely.¹¹⁷ Měly sloužit především jako ubytovací, kancelářské či skladové prostory, konkrétně došlo k oslovení náčelníků okresních oddělení MV (OO MV) a oddílů StB. Pokud neprojevíli zájem, mohly být předány

¹¹⁴ Alena KAFKOVÁ, *Cesta ke vzniku generálního ředitelství VS ČR (1865-1965)*, in: Historická penologie, 1/2010, Praha 2010, s. 20.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 19.

¹¹⁶ KDH, nedatovaná zpráva pro náměstka ministra vnitra ve věci využití vězeňských objektů.

¹¹⁷ KDH, výnos č. j. SNZ-02935/2011a-1954 z 22. 7. 1954.

národním výborům (tzv. lidosprávě), které rozhodly o dalším využití pro svoji potřebu, případně navázaly jednání s národními podniky ve svém obvodu.¹¹⁸

Proces předávání věznic k jinému využití provázelo ještě posouzení vybraných objektů a jejich rozdělení do dvou skupin. Do první byly zařazeny ty, s nimiž SNZ nadále nepočítala, takže neměla žádné připomínky ke změně majitele. Naproti tomu v druhé kategorii, specifikované jako věznice „s výhradou“, se nacházely budovy, které musely zůstat v nezměněném stavu, bez úprav porušujících dosavadní charakter tak, aby v případě potřeby mohly znovu sloužit svému původnímu účelu.¹¹⁹ Tato skutečnost narazila na nesouhlas náčelníků jednotlivých OO MV, kteří se je snažili co nejvíce uzpůsobit kancelářským potřebám. Chtěli proto sejmout mříže z oken či probourat příčky uvnitř cel. Proti tomu se ale ostře postavila SNZ s odůvodněním, že od roku 1949 došlo k řadě rozsáhlých investic a stavebních úprav, aby věznice vyhovovaly bezpečnostním předpisům. Tudíž uvedené požadavky prohlásili za nepřipustné.¹²⁰

Druhou komplikaci při řešení otázky uzavírání okresních věznic a jejich předávání novým majitelům způsobilo rozdělení majetkových kompetencí mezi ministerstva spravedlnosti a vnitra. Konkrétně v případech, kde tvořily komplex se soudem si justiční orgány stěžovaly, že „...nebyla správa budov o uzavření věznic předem nikterak vyrozuměna, namnoze byly vězeňské prostory uzamčeny, aniž byly zástupcům správy budov odevzdány klíče od uzamčených prostor.“¹²¹ Mimo jiné se jedná o výmluvný důkaz toho, jak se mocenské orgány snažily vězeňství zcela izolovat od vlivu vcelku konzervativní soudní správy, která mohla narušovat jednoznačně represivní zaměření sovětizovaného systému výkonu trestu. Po citované stížnosti ale muselo MV vydat nařízení, aby jednotlivé krajské správy napříště postupovaly po dohodě se správou budov krajských soudů.¹²²

V Jihočeském kraji, kde tehdy vězeňství řídilo Krajské oddělení nápravných zařízení České Budějovice, byly okresní soudní věznice po posouzení stavu rozděleny následujícím způsobem:

1) Předání bez výhrad:

- a) Kaplice,
- b) Milevsko,
- c) Soběslav,
- d) Trhové Sviny,
- e) Třeboň,
- f) Vodňany,
- g) Vimperk.

¹¹⁸ KDH, nedatovaná zpráva pro náměstka ministra vnitra ve věci využití vězeňských objektů.

¹¹⁹ KDH, výnos č. j. SNZ-02935/2011a-1954 z 22. 7. 1954.

¹²⁰ KDH, informace pro náměstka ministra vnitra z 28. 5. 1954.

¹²¹ KDH, stížnost ministerstva spravedlnosti z 27. 1. 1954.

¹²² KDH, nařízení MV k využití budov zrušených věznic z 21. 4. 1954.

2) S výhradou:

- a) Český Krumlov,
- b) Jindřichův Hradec,
- c) Prachatice,
- d) Týn nad Vltavou,
- e) Strakonice,
- f) Volyně.¹²³

Na základě dostupných archiválií je možné bez jakýchkoliv pochyb říci, že roku 1954 přestaly existovat všechny věznice uvedené v první skupině. Tyto objekty v převážně většině převzaly národní výbory, jimž připadl úkol rozhodnout o jejich dalším osudu. Jedinou výjimku, u níž se podařilo zjistit, co konkrétně zamýšlely, představovala Třeboň. Tato skutečnost pramení z toho, že věznice nebyla nikdy v majetku soudu či ministerstva vnitra, ale docházelo k opakovanému prodlužování pronájmu od města, který kupříkladu na rok 1950 činil 2000 korun.¹²⁴ Lze se tudíž domnívat, že MV včas informovalo národní výbor o zrušení nájemní smlouvy, takže jeho představitelé měli záhy připravený plán na zřízení bytových jednotek.¹²⁵

Dalším zlomovým okamžikem, který možnost uzavření všech okresních soudních věznic ještě více přiblížil, se stala amnestie v květnu roku 1955. Z důvodu uvolnění kapacit věznic došlo k uzavírání menších objektů. Stejně jako v předešlém období měly být rozděleny do dvou skupin, ale u kategorie „s výhradou“ došlo ke zpřísnění podmínek tak, že musely být schopny znovuzprovoznění do 24 hodin.¹²⁶ O využití předaných objektů opět rozhodovaly národní výbory postupující podle nařízení zákona č. 111/1950 Sb. o hospodaření s některými místnostmi, který mimo plnění potřeb jednotného plánu na využití kancelářských a skladových prostor akcentoval i řešení bytové otázky.¹²⁷

V roce 1955 se tak téměř uzavřela éra okresních soudních věznic v jihočeském regionu. Národní výbory převzaly do správy objekty v Českém Krumlově, Týně nad Vltavou a Volyni. O Tábor projevilo zájem ministerstvo národní obrany a zůstaly tak pouze tři věznice zařazené do skupiny „s výhradou“. V Jindřichově Hradci došlo ke zřízení ubytovny svobodných příslušníků OO MV a věznicí

¹²³ KDH, seznamy okresních soudních věznic z roku 1954.

¹²⁴ Státní oblastní archiv Třeboň (SOA Třeboň), f. Krajský soud České Budějovice, Třeboň 1933-1949, pres. č. 15, kart. 22.

¹²⁵ KDH, seznamy okresních soudních věznic z roku 1954.

¹²⁶ KDH, informace o využití uzavřených věznic z 2. 6. 1955.

¹²⁷ Zák. č. 111/1950 Sb., § 1, odst. 2) k tomu uvádí následující: „Při hospodaření s místnostmi podle tohoto zákona je třeba přihlížet též k potřebám bydlení.“ Vyřešení formálních záležitostí této problematiky upravoval § 4): „Místnosti, jichž nebude použito k provedení plánu a které mohou být přizpůsobeny k bydlení, prohlásí místní národní výbor za obytné; není-li místní národní výbor stavebním úřadem, prohlásí je na jeho návrh za obytné okresní národní výbor.“

v Prachaticích propůjčili Výkupnímu podniku, který v jejích prostorách sušil obilí.¹²⁸ Ve zbylém čase, na nějž je zaměřen tento příspěvek, zůstala v Jihočeském kraji poslední funkční bývalá okresní soudní věznice. Nacházela se ve Strakoniciích, ale i tu zrušili zanedlouho, konkrétně v roce 1957.

PRŮMYSLOVÝ ODBOR
RADY KRAJSKÉHO NÁRODNÍHO VÝBORU
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
TELEFON 2121

Zn. j. průmysl. 111/57
Při odpovědi uveďte vždy tuto značku jednací

V Českých Budějovicích dne 14. února 1957.

Ministerstvo vnitra,
P r a h a VII.
tř. Obránců míru č. 85.

Věc: uvolnění vězenské budovy pro civilní účely.

Na základě rozhodnutí školského odboru rady KNV má býti v J. Hradci zřízen pionýrský dům. Při jednání jeho umístění byl dán návrh, aby pionýrský dům byl umístěn v bývalé budově ROH. Dosavadní uživatelé přemístili do jiného objektu.

Pro naprosto nedostatek prostorů v J. Hradci pro přemístění složek /Svazarm, Červený kříž atd./ z býv. domu ROH byl dán návrh na využití objektu bývalé věznice, kterou v současné době užívá OO - MV.

Projednali jsme záležitost za účasti ONV a OO-MV, která nám dala za souhlasu KS - MV písemné potvrzení, že nemá námitek proti okamžitému uvolnění budovy věznice.

Obrátili jsme se proto o vyjádření na operativního správce budov - Krajský soud v Č. Budějovicích, který nám sdělil, ač je justiční správa vlastníkem budov bývalé věznice, nemůže s touto částí budovy věznice osobně disponovat bez souhlasu ministerstva vnitra, které je uživatelem této části budovy.

Z těchto důvodů žádáme ministerstvo vnitra o vydání souhlasu, aby vězenská budova po potřebných úpravách mohla se používat pro civilní potřebu.

Vášim kladným rozhodnutím pomůžete nám vyřešit svízelnou situaci dislokační a umožníte zřízení pionýrského domu v J. Hradci.

Vedoucí průmyslového odboru rady KNV:

L. Jirák

Adrian

MINISTERSTVO VNITRA
Došlo 16. II. 1957
Cj. 4. 2026/52 - 17
Přílohy 2

Korespondence k předání okresní soudní věznice v Jindřichově Hradci (foto: KDH)

Jaký byl další osud bývalých okresních věznic, se podařilo zachytit na příkladu Jindřichova Hradce. Jak již bylo řečeno, v roce 1955 se ještě jednalo o objekt s výhradou, sloužící jako ubytovna pro potřeby složek MV. Na počátku roku 1957 však již tento statut neměla, což umožňovalo rozsáhlejší stavební úpravy. Při jednání o zřízení nového domu pionýrů proto školský odbor rady KNV podal

¹²⁸ KDH, zpráva o využití uzavřených věznic z 8. 9. 1955.

návrh na jeho umístění v bývalé budově ROH, což ovšem doprovázel nedostatek volných místností obsazených Svazarmem a Červeným křížem. Do středu zájmu se jako vhodný náhradní prostor dostala bývalá věznice, od čehož si průmyslový odbor rady KNV sliboval: „...vyřešiti svízelnou situaci dislokační.“¹²⁹

V závěru je tedy na místě shrnutí toho, který rok byl ve sledovaném období stěžejní z hlediska ukončení provozu okresních soudních věznic. Na území Jihočeského kraje, potažmo bývalé KS MV České Budějovice, je zřejmé, že se jednalo o rok 1954, kdy jich ukončilo činnost největší počet. Završení celého procesu pak následovalo v roce následujícím a pozdější fungování věznice ve Strakonících představuje spíše výjimku. Při srovnání s obvody dalších KS MV tehdejšího Československa je patrná jedna odlišnost. Ačkoliv jsou z celorepublikového hlediska vyličené události rozloženy přibližně na období let 1952 až 1958, jeví se jako zásadní rok 1955, kdy jich zrušili nejvíce a předchozí rok 1954 byl spíše jakousi přípravou na definitivní vyřešení této otázky. Výjimkou potvrzující pravidlo se stala jediné KS MV Ústí nad Labem, kde naopak rok 1954 přežila jediná věznice (Teplice).

Použité prameny a literatura

Národní archiv Praha

- f. Správa Sboru nápravné výchovy, neuspořádáno, sv. 35/2.

Státní oblastní archiv Třeboň

- f. Krajský soud České Budějovice, Třeboň 1933-1949, pres. č. 15, kart. 22.

Kabinet dokumentace a historie VS ČR

- dokumentace ke zrušení věznic okresních soudů v letech 1954-1957.

Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v Českých zemích*, Praha 2007.

Alena KAFKOVÁ, *Cesta ke vzniku generálního ředitelství VS ČR (1865-1965)*, in: *Historická penologie* 1/2010, Praha 2010.

¹²⁹ KDH, žádost o uvolnění vězeňské budovy pro civilní účely ze 14. 2. 1957.

PŮSOBNÍ BOROMEJEK U ODSOUZENÝCH ŽEN V ŘEPÍCH 1865–2015

Aleš Kýr, Alena Kafková

U příležitosti 150. výročí zřízení ženské trestnice v Praze Řepích byla uspořádána výstava v prostorách galerie Jazzové sekce – Artfórum ve Valdštejnské ulici pod Pražským hradem. Pořadatelem byl pan Karel Srp, zhotovení výstavy a její instalaci provedli PhDr. Aleš Kýr a Alena Kafková z Kabinetu dokumentace a historie Vězeňské služby ČR za odborné spolupráce S.M. Fidelis Sedlákové z Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Významnou pomoc poskytl Národní archiv Praha, Státní oblastní archiv Praha, Akademie VS ČR, Vazební věznice Praha Ruzyně a Vazební věznice Praha Pankrác. Záštitu výstavou převzali ministr spravedlnosti a ministr kultury.

Slavnostní zahájení výstavy 29. května 2015

(foto: Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského - KMKB)

Ke slavnostnímu otevření výstavy došlo dne 29. května 2015 za účasti ministra spravedlnosti JUDr. Roberta Pelikána, generálního ředitele VS ČR brig. gen. PhDr. Pavla Ondráška, generální představené Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského S.M. Bohuslavy Kubačkové a dalších hostů. Výstava nebyla jen historickým připomenutím nadcházejícího 150. výročí, ale především vyjádřením vděčnosti sestrám boromejkám, které se významně podílely na humanizaci vězeňství na území Čech a Moravy v letech 1854–1948. V tomto období postupně zajišťovaly správu ženské trestnice v Praze na Hradčanech,

mužských trestnic ve Valdicích a Mírově a ženské trestnice v Praze Řepích. Přerušená spolupráce ve vězeňství v roce 1948 byla obnovena teprve v roce 1994 v rámci návratu k humanistickým tradicím českého vězeňství.

Výstava v prostorách galerie Jazzové sekce-Artforum (foto: KMKB)

Výstava byla uvedena panelem o původu a poslání boromejek s francouzským překladem, neboť Kongregace byla založena ve francouzském městě Nancy. Vznik a vývoj ženské trestnice v Řepích dokumentovalo dalších osm tematických celků, vycházejících ze zásadních historických změn v následujícím znění.

Původ a poslání boromejek v Čechách

Svatý Karel Boromejský poskytoval křesťanskou pomoc chudým a potřebným, zejména v roce 1576 při epidemii moru obětavě pečoval o nemocné. K následování jeho příkladu byl v roce 1652 ve Francii, lotrinském městě Nancy založen ženský řeholní řád, který přijal název Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského. Do klášterního života v Nancy vstoupily také čtyři dívky z Čech, které se v roce 1837 vrátily spolu s Therezií Helwigovou a další francouzskou sestrou, aby zahájily svoji ošetrovatelskou činnost v Klárově ústavu pro slepé v Praze. V letech 1842–1854 budovaly vlastní klášterní dům s nemocnicí a kostelem v Praze pod Petřínem. Boromejky v Praze náležely do působnosti generální představené v Nancy a teprve v roce 1846 se S.M. Therezie Helwigová stala první generální představenou v Čechách. Její nástupkyní v roce 1852 byla S. M. Eufemie Němcová. Měla velkou zásluhu na vybudování klášterního domu v Řepích,

který od roku 1860 sloužil k výchově a vzdělávání opuštěných dětí a sirotek. V období svého působení rozšířila tradiční poslání boromejek, zaměřené na zdravotní a sociální péči, o působení ve vězeňství. Ve druhé polovině 19. století procházelo vězeňství rakouské habsburské monarchie, jejíž součástí byly i Čechy, zásadními reformními změnami. Ke spolupráci byly přizvány řádové sestry, aby svými zkušenostmi přispěly k nápravě odsouzených mužů a žen. V roce 1854 po návštěvě trestnice v Neudorfu u Vídně, kterou spravovaly řádové sestry Dobrého pastýře, souhlasila S.M. Eufemie Němcová s převzetím ženské trestnice, donucovací pracovny a vychovatelny pro mladistvé v Praze na Hradčanech. Vedla boromejky též k vykonávání správy mužské trestnice ve Valdicích u Jičína v letech 1857–1868 a další mužské trestnice na Mírově v letech 1859 – 1870. Po vystěhování dětí z ústavu v Řepích z důvodu výskytu nakažlivé choroby v roce 1864 umožnila využití tohoto objektu ke zřízení ženské trestnice. Činnost boromejek úspěšně pokračovala a ve 20. letech 20. století měla již filiálky po celých Čechách, Moravě i Rakousku. V důsledku politické situace v Československu v letech 1948–1989 nemohly boromejky plnit své tradiční poslání a byly odtrženy od života sester v zahraničí. V té době projevila velkou statečnost a schopnost S.M. Vojtěcha Hasmandová, která vydržela věznění z politických důvodů a po zvolení generální představenou tajně přijímala nové sestry a tím zajistila pokračování života Kongregace. V 90. letech 20. století se boromejky postupně navrátily do zdravotnictví, sociální péče i vězeňství.

Starobylý klášter v Nancy (foto: KMKb)

Matka Eufemie Němcová (foto: KMKb)

C. k. ženská trestnice (1865–1918)

V roce 1854 vykonala skupina boromejek krátkou stáž v trestnici v Neudorfu u Vídně, kterou spravovaly řádové sestry Dobrého pastýře. Po svém návratu převzaly pod vedením představené S.M. Karoliny Neumannové ženskou trestnici a donucovací pracovnu v Praze na Hradčanech. V souvislosti se zrušením sirotčince v Řepích nabídla generální představená S.M. Eufemie Němcová pronájem klášterního domu ke zřízení ženské trestnice. Prezídium státního zastupitelstva v Praze nabídku přijalo a došlo k uzavření příslušné smlouvy. Po nezbytných stavebních úpravách objektu pro potřeby trestnice bylo ve dnech 26. až 28. října 1865 přijato 300 trestanek a káranek včetně mladistvých z Hradčan. První představenou boromejek, zařazených do služby v ženské trestnici v Řepích, se stala S.M. Charitas Coudenhove. Střežení trestanek vykonávali vězeňští dozorcí, podřízení inspektorovi vězeňské stráže. Boromejky vychovávaly trestanky především svým příkladem na pracovištích. Byly zřízeny dílny, kde se šilo a vyšívalo a méně zručné trestanky byly zaměstnávány v prádelně, na zahradě a zemědělském statku. Vzdělávání trestanek měla na starosti učitelka S.M. Rita Kafková a duchovní péči poskytoval klášterní duchovní správce. V roce 1892 byly mladistvé přemístěny do Zemské vychovatelny v Kostomlatech, svěřené též boromejkám.

Ženská trestnice v Řepích (foto: KDH)

Československá ženská trestnice (1918–1939)

Po vyhlášení Československé republiky 28. října 1918 se rozhodla představená boromejek v Řepích S.M. Fridolina Doušová pokračovat v pronájmu klášterního domu k výkonu trestu pro 250 odsouzených žen a nadále zajišťovat vnitřní službu.

Její žádost, podanou Národním výboru československého státu dne 2. října 1918 podepsala též ústavní učitelka S.M. Gonsalva Strnadová, klášterní duchovní správce a ústavní lékař. Na základě této žádosti byla ženská trestnice zachována a její činnost řízena vězeňským úředníkem ve funkci přednosty, který úzce spolupracoval s představenou S.M. Melchiorou Hronovou a později S.M. Leou Kychlerovou. Boromejky se staraly o ubytovací podmínky trestanek, jejich zaměstnávání v dílnách, zemědělském hospodářství a zabezpečovaly školní výuku. Vedle římskokatolického duchovního správce působil v trestnici též evangelický duchovní. Léčebná péče o trestanky byla vykonávána smluvní lékařkou za asistence boromejek. Vězeňští dozorci, kteří zajišťovali střežení trestnice a vnějších pracovišť náleželi k personálnímu stavu věznice Krajského soudu trestního v Praze na Pankráci. První pankrácké dozorkyně byly zaškolovány pro výkon služby boromejkami v Řepích. Ve 20. letech zde bylo zřízeno oddělení pro mladistvé ženy s trestem nad 6 měsíců, ostatní mladistvé byly umísťovány do vychovatelského ústavu v Kostomlatech, který stále spravovaly boromejky. Po odstoupení pohraničí nacistickému Německu v roce 1938 byl tento ústav s donucovací pracovnou přestěhován do Chroustovic u Litomyšle.

Trestanky v šicí dílně v roce 1929 (foto: KDH)

Protektorátní ženská trestnice (1939–1945)

Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava dne 16. března 1939 byly z řepské trestnice propuštěny ženy německé, maďarské a slovenské národnosti. K doplnění početního stavu přibýly v roce 1941 ženy z donucovací pracovny v Chroustovicích

u Litomyše. Představenou boromejek byla S.M. Lea Kychlerová, od roku 1941 S.M. Gonsalva Strnadová. V souvislosti s přeplněností pankrácké věznice v Praze, využívané pro vazební účely gestapa a německého soudu, požadoval v roce 1943 Úřad říšského protektora uvolnění potřebných prostorů přemístěním vězněných žen do trestnice v Řepích. Jednalo se o přemístění 148 žen, z toho 96 trestanek včetně dvou mladistvých a 52 žen ve vyšetřovací vazbě včetně pěti mladistvých. K jejich ubytování byl vyčleněn odpovídající počet místností s chodbou se zvláštním vchodem. Ženy ve vyšetřovací vazbě německého soudu byly drženy pod velmi přísným dozorem a boromejky k nim neměly přístup. Službu v denní i noční době zde zajišťovalo 6 německých dozorkyň, které se střídaly. Po vítězném Pražském povstání v květnu 1945 byly vyšetřovanky propuštěny na svobodu. Dvě německé dozorkyně se pokusily uniknout s ustupujícím německým vojskem, ale byly zadrženy a dopraveny do zajišťovací vazby v pankrácké věznici. Koncem druhé světové války byla zejména jižní strana trestnice značně poškozená střelami při hloubkových náletech a bombardování. Naštěstí nikdo nepřišel o život, ale trestanky s boromejkami musely vyvíjet značné úsilí při odstraňování způsobených škod.

S.M. Gonsalva Strnadová a S.M. Bohumila Langrová s vězeňskými dozorci (foto: KMKB)

Ukončení činnosti boromejek v Řepích (1945–1950)

Po skončení druhé světové války a obnovení Československé republiky v roce 1945 byly do ženské trestnice v Řepích umísťovány ženy odsouzené za udavačství, kolaboraci a další zločiny ve smyslu retribučního Dekretu prezidenta republiky.

V průběhu roku 1946 skládaly boromejky zkoušku ze služebních vězeňských předpisů před zkušební komisí věznice Krajského soudu trestního v Praze. Po ovládnutí Československa komunistickou stranou v roce 1948 se vězeňství mělo stát účinným nástrojem k odstraňování politické opozice. Z tohoto hlediska nebylo žádoucí další působení boromejek ve vězeňství. I když byla redakcí časopisu Kriminalistika oceněna činnost řepské trestnice, kterou popsala v publikovaném článku představená S.M. Aniceta Feixová, došlo k 30. listopadu 1948 ke zrušení trestnice a trestanky byly rozmístěny do krajských věznic. Uvolněné prostory byly upraveny a využity ke zřízení Charitního ústavu pro oligofreniky, ve kterém byly boromejky dočasně ponechány k zajištění ošetrovatelské péče. Koncem roku 1949 tento ústav zanikl a objekt byl zabrán pro výcvikové středisko Sboru vězeňské stráže. V jeho menší části zůstávaly boromejky, které zde šily a praly pro ústředí Kongregace. Na základě nařízení Státního úřadu pro věci církevní musely do 31. srpna 1950 opustit Řepy a za doprovodu úřední osoby hromadně odjet autobusem do klášterního domu v městě Albrechtice na polských hranicích.

Politickovýchovná místnost ve výcvikovém středisku SVS v Řepích (foto: KDH)

Politická perzekuce boromejek (1950–1989)

V roce 1950 došlo v Československu k zákazu činnosti řeholních řádů a kongregací a uzavírání klášterů. Státní úřad pro věci církevní zabíral jejich majetek a Státní bezpečnost organizovala soustřeďování řeholníků do centralizačních a internačních klášterů. Představení a někteří členové řádů a kongregací byli zatčeni, obžalováni z protistátní činnosti a odsouzeni k dlouholetým trestům odnětí svobody.

Mezi postiženými se ocitla i generální představená Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského S.M. Bohumila Langrová a S.M. Vojtěcha Hasmandová, které ukrývaly v domě Kongregace v Prachaticích katolického kněze před zatčením z politických důvodů. Obě byly odsouzeny v roce 1952 a trest odnětí svobody vykonávaly v Nápravně pracovním táboře v Pardubicích. Spolu s nimi zde vykonávaly trest i další boromejky: S.M. Edigna Bílková, S.M. Doloris Janáková, S.M. Placidie Gabrielová, S.M. Christiana Houštová a S.M. Hermela Motáčková. V roce 1956 se S.M. Vojtěcha Hasmandová připojila ke 12 statečným ženám, odsouzeným rovněž z politických důvodů, které chtěly odeslat dopis generálnímu tajemníkovi OSN, aby jej informovaly o porušování práv ve výkonu trestu. Tyto dopisy skončily na Správě nápravných zařízení v Praze a pisatelkám byly uloženy přísné kázeňské tresty. Při amnesii v roce 1960 byly boromejky propuštěny na svobodu a zapojily se do činnosti, které mohla Kongregace se státním souhlasem vykonávat. V obtížných podmínkách politické normalizace v letech 1970–1988 byla třikrát zvolena generální představenou S.M. Vojtěcha Hasmandová.

S.M. Vojtěcha Hasmandová
(foto: KMKB)

S.M. Bohumila Langrová
(foto: KMKB)

Obnovení součinnosti s vězeňstvím (1990–1994)

Již na počátku 90. let se obrátil na ministerstvo spravedlnosti bývalý politický vězeň Miloš Nechvátal, který navrhoval, aby byla obnovena ženská trestnice v Řepích s účastí boromejek při nápravě odsouzených žen. V té době již Kongregace řešila navrácení objektu v Řepích, který byl zabaven státem v roce 1950 a postupně využíván ministerstvem spravedlnosti a ministerstvem zemědělství. Záměrem bylo získání objektu ke zřízení ošetrovatelského ústavu pro dlouhodobě nemocné.

Na základě jednání se zástupci ministerstva spravedlnosti a Generálního ředitelství Vězeňské služby (VS) ČR v roce 1993 byl původní záměr rozšířen o vytvoření podmínek pro výkon trestu odsouzených žen s možností jejich zaměstnávání při provozu ošetrovatelského ústavu. Vyjádřením společné vůle se stala příprava smlouvy k podílu VS ČR na realizaci projektu Domova sv. Karla Boromejského v Řepích. Zahrnoval vybudování ošetrovatelské a vězeňské části, organizačně začleněné pod Věznici Praha Ruzyně. Zřízení Domova v této podobě velmi podporovala generální představená Kongregace S.M. Inviolata Krupková, která však vážně onemocněla. Její nástupkyně S.M. Remigie Češíková uzavřela dne 18. listopadu 1994 smlouvu o sdružení finančních prostředků s generálním ředitelem VS ČR, JUDr. Zdeňkem Karabcem. Uzavřením smlouvy byla obnovena součinnost s Kongregací Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v rámci návratu českého vězeňství k jeho humanistickým tradicím.

S.M. Remigie Češíková a plk. JUDr. Zdeněk Karabec při podpisu smlouvy v roce 1994 (foto: KDH)

Zřizování Domova sv. Karla Boromejského (1995–1996)

Po navrácení objektu v Řepích do majetkové správy Kongregace byla zahájena náročná rekonstrukce spojená s nástavbou patra, úpravou a modernizací vnitřních prostor pro ošetrovatelské a vězeňské účely Domova sv. Karla Boromejského. Dlouholeté využívání objektu Výzkumným ústavem zemědělské techniky, zejména pro garážování zemědělských strojů, mělo devastující účinek na prostory bývalého kostela se vzácnými beuronskými malbami. Zřízení ošetrovatelské části Domova podpořilo ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo práce a sociálních věcí a finanční

pomoc poskytly další instituce, nadace i jednotliví dárci včetně prezidenta Václava Havla. Slavnostní otevření ošetrovatelské části se uskutečnilo dne 29. srpna 1996 za účasti ministra práce a sociálních věcí Jindřicha Vodičky, biskupa Františka Václava Lobkowicze, pražského primátora Jana Koukala a dalších významných hostů, které přivítala ředitelka Domova S.M. Bohuslava Kubačáková. K uvedenému dni bylo k dispozici 59 lůžek pro nemocné osoby, vyžadující dlouhodobou péči. V následujícím období byla kapacita Domova rozšířena o dalších 60 lůžek a zřízen denní stacionář. Dne 17. Zář 1996 byla otevřena vězeňská část Domova s ubytovací kapacitou pro 60 odsouzených žen. Vedoucí tohoto oddělení byla jmenována Alena Petrová. Domov se stal funkčním životním prostorem zcela odlišných sociálních kategorií: nemocných, řeholních sester, civilních pracovníků, odsouzených žen a vězeňského personálu.

Domov sv. Karla Boromejského po rekonstrukci v roce 1996 (foto: KMKB)

Činnost oddělení výkonu trestu (1996–2015)

Oddělení výkonu trestu pro odsouzené ženy, je od roku 1996 umístěno v severním křídle Domova sv. Karla Boromejského v Řepích s celkovou ubytovací kapacitou 56 míst. Ve dvou patrech je celkem deset ložnic, dvě kuchyňky a jídelna, dále dvě kulturní místnosti, učebna, sportovní a terapeutická místnost a zázemí pro vězeňský personál. Do oddělení mohou být zařazovány ženy odsouzené za méně závažnou majetkovou trestnou činnost k výkonu trestu odnětí svobody ve věznici s dohledem a dozorem. Po ukončení pobytu na nástupním oddělení, které slouží k adaptaci a seznámení se zákonnými normami a vnitřním řádem, jsou odsouzené ženy zařazeny převážně k pracovní činnosti uvnitř Domova, kde vykonávají

pomocné a úklidové práce, dále v kuchyni, prádelně, denním stacionáři a na zahradě. Vybrané odsouzené mohou každoročně absolvovat sanitářský kurs sv. Zdislavy z Lemberka a následně pracovat jako pomocné sanitářky. V mimopracovní době se věnují zájmovým, vzdělávacím a volnočasovým aktivitám. Zájemkyně se zúčastňují bohoslužeb a pastorační činnosti, které zajišťuje Vězeňská duchovní služba i Domov. Výchovné působení boromejek na odsouzené ženy se uskutečňuje v průběhu pracovní činnosti a při některých mimopracovních aktivitách v rámci pomoci při dobročinných akcích, koncertech apod. Prospěšná součinnost boromejek s vězeňským personálem je podporována ředitelkou Domova, S.M. Konsolátou Frýdeckou a ředitelem Vazební věznice Praha Ruzyně, plk. Ivanem Horákem.

Odsouzená žena při práci sanitářky (foto: VV Praha Ruzyně)

Výstavní panely s texty a fotodokumentací doplňovaly vitríny s dobovými výstrojnými součástkami a pomůckami vězeňského personálu, současné oděvy odsouzených žen a ukázky jejich ručních prací. Na dvou figurínách byly instalovány historické oděvy, řeholní hábit Kongregace, používaný v letech 1652–1967 a ženský vězeňský oděv z let 1854–1954. Výstava byla pro veřejnost otevřena od 30. května do 30. srpna 2015 a podle zápisů v knize návštěv vyvolala nemalý zájem z řad domácích i zahraničních návštěvníků.

V průběhu září byla výstava instalována v Domově sv. Karla Boromejského v Řepích, kde se 26. října 2015 konalo pamětní shromáždění, neboť právě v uvedený den před 150 lety byly přijaty do Řep první trestanky. Toto shromáždění pořádala ředitelka Domova S.M. Konsoláta Frýdecká a Ing. Monika Straková ve spolupráci s pracovníky Kabinetu dokumentace a historie VS ČR. Za vedení GŘ VS se zúčastnil

náměstek generálního ředitele, plk. Mgr. Milan Brendl a bezpečnostní ředitel plk. Mgr. Zdeněk Skokánek. Dále byl přítomen hlavní kaplan VS ČR Ing. Bc. Pavel Kočnar a předseda Vězeňské duchovenské péče, o.s. B.Th. Pavel Zvolánek. Za Vazební věznici Praha Ruzyně se zúčastnila náměstkyně ředitele plk. Mgr. Gabriela Ulrichová a vedoucí oddělení výkonu trestu mjr. Ing. Josef Bidovský. Pěvecké vystoupení připravil kaplan VV Praha Ruzyně, Mgr. Daniel Pfann s odsouzenými ženami z vězeňské části Domova. Shromáždění bylo zakončeno na hřbitově Kongregace, kde byly položeny kytice na hrob S.M. Eufémie Němcové, generální představené Kongregace, která uzavřela první smlouvu o spolupráci ve vězeňství a S.M. Charitas Coudenhove, první představené ženské trestnice v Řepích.

Použité prameny a literatura

Archiv Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského.

Národní archiv Praha,

- f. VSZ 1855-1918, kart. 705-708.
- f. MS/R, sign. II 15/2 Böhmen 1865-1917.
- f. SSNV, osobní vězeňské spisy 1945-1992.
-

Státní oblastní archiv Praha

- f. Trestnice pro ženy, Řepy.

S.M. Remigie Anna ČEŠÍKOVÁ, *Matka Vojtěcha – služebnice Boží, statečný svědek víry*, Praha 2013.

S.M. Aniceta FEIXOVÁ, *Z řepské trestnice*, in: Kriminalistika, č. 4/1948, ročník III.

Josef GABRIEL, *Boromejky*, in: Zdravotnické noviny, č. 47/1993.

Jaroslav HÁJEK – Jiří SVOBODA, *Kniha o Řepích*, Praha 2006.

Jiří KOŠAŘ, *Vazební věznice Praha – Ruzyně 1935-2015*, Praha 2015.

Ljuba KURUCOVÁ – Alena PETROVÁ, *Řepy – první pracovní zkušenosti*, in: České vězeňství č. 5-6/1996.

Edita MENDELOVÁ, *Perzekuce ženských řeholí v roce 1950*, in: Sborník Stát a církve v roce 1950, Praha 2000.

Josef TUČEK, *Řepy*, in: České vězeňství, č.3/1994.

Jan UHLÍK, *Historie věznění a vězeňství v Čechách*, Praha 2006.

Eduard VACEK, *Otevření nemocnice a věznice v Řepích*, in: České vězeňství č. 4/1996.

Pavel VLČEK – Petr SOMMER – Dušan FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1998.

Vězeňství v Československé republice, Praha 1930.

ROK 1953 JAKO VRCHOL SOVĚTIZACE VĚZEŇSTVÍ

Ondřej Hladík

Sovětizace československého vězeňství, vrcholící na počátku roku 1953, nebyla jednorázovým činem mocenského aparátu. Právě naopak, vývoj k tomuto kroku směřoval již od roku 1948, kdy nová vládnoucí garnitura začala tu část vězeňství, která ještě spadala do resortu justice, plně přizpůsobovat vlastním potřebám. Dosažení uvedeného cíle sledovaly po únorovém převratu přijaté právní normy, zaměřené na reorganizaci justice a vězeňství. Základem změn se staly zákon č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví a zákon č. 321/1948 Sb. o Sboru uniformované vězeňské strážce (SVS). V jejich důsledku převzalo povinnosti dosavadního III. odboru ministerstva spravedlnosti nově zřízené velitelství SVS.¹³⁰

Uvedené zákony znamenaly organizační změny a z jejich paragrafů je zřejmé, že tato ustanovení měla stát na počátku cesty k přeměně vězeňského personálu v ozbrojený pilíř nových představitelů moci. Příslušníci SVS proto byli vybaveni pravomocemi příslušníků Sboru národní bezpečnosti (SNB) při použití zbraně (§ 7, zák. 321/1948 Sb.), podléhali vojenským soudům a platily pro ně stejné kázeňské předpisy jako v armádě (§ 8, zák. 321/1948 Sb.). Norma obsahovala i nařízení, která dávala právní rámec čistkám probíhajícím v SVS již od únorového převratu: „*Úředníci SVS se doplňují ze zvlášť spolehlivých a lidově demokratickému zřízení oddaných československých státních občanů.*“¹³¹

Zároveň došlo k izolaci vězeňství jako celku od vlivu justice, jejíž konzervativnost sejevila jako kontraproduktivní vůči snahám bezpečnostních složek, jejichž potřebám měl být SVS co nejvíce přizpůsoben. Velitelé věznic tak v praxi představovali protiváhu k vedoucím pracovníkům soudů. Již nespádali do jejich přímé pravomoci a z hlediska služebních povinností se zodpovídali pouze pražskému ústředí.

Nové právní normy měly rovněž tak za úkol poskytnout nástroj k potlačení všech projevů nesouhlasu s nastolenou politikou a účinné likvidaci odpůrců. Do vězeňství zavedly kategorii vězňů nazývanou „třídní nepřítel“, což v praxi znamenalo zcela neadekvátní přístup k odsouzeným spadajícím do této skupiny. Oproti běžným kriminálním delikventům se ocitli v naprosto bezprávném postavení a zpravidla zažívali jen nelidské zacházení či přímo týrání.

Jak vyplývá z předchozích odstavců, neslo se období let 1948 až 1952 ve znamení úpadku odbornosti personálu, celkového ústupu od humanizace výkonu trestu a přehlížení penitenciárního přístupu k odsouzeným. Do popředí se naopak dostala ideologická hlediska doprovázená nenávistí směřující k třídním nepřítelům, což se projevilo zejména vydáním zákona č. 319/1948 Sb. Po jeho přijetí přestal být brán ohled na, již beztak opomíjený, systém kontroly poměrů ve vězeňských

¹³⁰ Alena KAFKOVÁ, *Cesta ke vzniku Generálního ředitelství VS ČR (1865-1965)*, in: Historická penologie 1/2010, Praha 2010, s. 13, 14.

¹³¹ Zák. 321/1948 Sb., § 4, odst. 3.

ústavech, jenž v předúnorovém období zaručoval ochranu práv i lidské důstojnosti odsouzených.¹³² Vznikla tak kategorie nazývaná „mukl“ (muž určený k likvidaci), zahrnující jak všechny skutečné odpůrce režimu, tak i nevinně odsouzené oběti perzekucí. Součástí nově zaváděných způsobů zacházení s odsouzenými se stala rovněž agenturně operativní práce, což ve zkratce znamenalo využívání agentů ve vězeňském prostředí.¹³³

Směřování k sovětizaci systému se projevilo i v konání dvou politických procesů, jejichž účelem bylo zastrašit nejen odpůrce režimu v řadách SVS: *„Bylo vynaloženo úsilí poučit ve veřejných hlavních líčeních na souzených případech širokou veřejnost o nutnosti bdělosti a ostrážitosti, přesvědčit nestranníky a ukázat skryté reakci, že každý pokus o rozvracení lidově demokratického řádu bude tvrdě rozdrčen.“*¹³⁴ V letech 1950 a 1951 proto byli popraveni dva dozorcí, Čeněk Petelík spojený se známou Borskou vzpourou a Jan Horáček obviněný z vyzvědačství. Předchozí citace rovněž zřetelně ukazuje akceptaci postupů zaváděných s pomocí sovětských poradců působících ve Státní bezpečnosti (StB).

Jedním z průvodních jevů uvedeného odmítání dosavadní praxe spojené s řízením vězeňství a dohledem nad průběhem výkonu trestu bylo mimo jiné i odstranění učitelů a duchovních z řad odborného personálu. Tehdy na dlouhou dobu skončila odborná pedagogická činnost, současně se snahou kněží pečovat o duševní zdraví odsouzených. Tyto osvědčené dlouholeté zaměstnance začali nahrazovat lidé oddaní novému režimu, kteří navíc zastávali do té doby neznámé funkce, lépe odpovídající potřebám třídního boje. V „Zatímním služebním řádu SVS“ z roku 1949 se poprvé objevuje pozice osvětových instruktorů. Ze služebního hlediska nastupovali na místa zástupců velitelů oddílů SVS v oboru výchovy a osvěty.¹³⁵ Jejich řídicím orgánem se stal „referát osvěty, výchovy a školení příslušníků SVS“, z čehož je zřejmé, že nešlo o pracovníky směřující svůj zájem k delikventům. Naopak, hlavní úkol těchto takzvaných „osvětářů“ charakterizuje dobová norma takto: *„Aby mezi příslušníky SVS byl vypěstován a udržen lidově demokratický duch...“*¹³⁶

Dosavadní vývoj našel oporu v novém trestním zákonu č. 86/1950 Sb. a zákonu o trestním řízení (trestním řádu) č. 87/1950 Sb. Došlo tak i k úpravě výkonu trestu odnětí svobody, přičemž hlavním cílem byla ochrana totalitního státu. Na obě normy navázal Vězeňský řád, označený zkratkou S-4, z roku 1951, vydaný na základě § 123 zákona č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví, který nahradil

¹³² Aleš KÝR, *Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945-1955*, in: *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945-1955*, Praha 2001, s. 61, 62.

¹³³ Prokop TOMEK, *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989*, Sešity ÚDV č. 3, Praha 2000, s. 8.

¹³⁴ Kabinet dokumentace a historie Vězeňské služby ČR (KDH), Výroční zpráva o činnosti soudů a prokuratur /včetně finančních prokuratur/ za rok 1950.

¹³⁵ Velitelství oddílů SVS byla zřízena v krajských soudních věznicích po vydání zákona č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví. Od 1. 2. 1949 jim podléhali stanice SVS, které vznikly ve věznicích okresních soudů. Dušan JANÁK, *Organizace a řízení československého vězeňství v letech 1945-1955*, in: *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945-1955*, Praha 2001, s. 7.

¹³⁶ KDH, Zatímní služební řád SVS z roku 1949, §5, s. 6.

předpisy vydané ještě před druhou světovou válkou.¹³⁷ Současně se v něm objevují funkcionáři SVS, jimž měl mimo další povinnosti příslušet i dohled nad ideologizací výkonu trestu. Jednalo se o následující příslušníky:

- a) Zástupce velitele oddílu SVS pro politické věci – jeho hlavní pracovní náplní bylo: „*spoluodpovídat za řádný výkon vazby a trestu a za politickou a odbornou výchovu vězňů*“.
- b) Vedoucí výchovy – „*organizuje a provádí politickou, odbornou a tělesnou výchovu vězňů a odpovídá za ni [...] a sleduje postup výchovy jednotlivých vězňů*.“¹³⁸

Cesta ke sloučení vězeňství a jeho důsledky

Jak již bylo naznačeno v úvodu, vězeňství na počátku 50. let nespadlo jen do pravomocí ministerstva spravedlnosti. Jeho významnou část, kterou do té doby spravovalo ministerstvo vnitra, převzalo společně s SNB nově zřízené ministerstvo národní bezpečnosti (MNB), jež vzniklo právě podle sovětského vzoru (v SSSR existovalo od roku 1946 ministerstvo státní bezpečnosti) a stalo se působištěm výše zmíněných zahraničních poradců. Na počátku roku 1952 pak ještě předala své dosavadní věznice armáda, respektive ministerstvo národní obrany. O dohled nad 335 ústavy se tedy v roce 1952 dělila dvě jmenovaná ministerstva s tím, že v rezortu justice jich zůstalo 226 a MNB spravovalo 109 zařízení určených k výkonu trestu. Opomenout nelze ani pracovní tábory, kde z celkového počtu 107 patřilo 87 ministerstvu spravedlnosti a 20 MNB.¹³⁹

Tento stav ale nemohl vyhovovat představám o vězeňství jako vrcholné složce jednotného represivního aparátu. Od počátku roku 1952 proto probíhaly přípravy ke sloučení vězeňství, jehož cílem bylo předání SVS, jenž do té podléhal ministerstvu spravedlnosti, do pravomocí MNB. Takto důležitý krok ale nešlo provést bez vědomí nejvyššího stranického orgánu v zemi. Souhlasné stanovisko vydal politický sekretariát ÚV KSČ¹⁴⁰ a lze předpokládat, že k tomu došlo bez větších komplikací, neboť popsané kroky vycházely právě z potřeb mocenských elit. Rovněž tak vláda ČSR schválila na základě zprávy podané zainteresovanými ministerstvy dne 26. srpna 1952 v usnesení č. 206/1952 Sb. s podmínkou, že vše bude legislativně zakotveno v připravovaném zákoně o nové organizaci soudů.¹⁴¹

Bylo však potřeba zajistit nejen souhlas nejvyšších stranických a vládních kruhů. Současně nemohla reorganizace proběhnout bez předchozích příprav v obou rezortech. Ministr národní bezpečnosti proto v červnu téhož roku přikázal svým podřízeným provést řadu předběžných kroků. Zaúkoloval celkem šest úseků ministerstva s tím, že nejvíce povinností připadlo odboru vězeňskému, kterému do té

¹³⁷ A. KÝR, Aleš, citované dílo, s. 41.

¹³⁸ KDĚ, Vězeňský řád z roku 1951, odst. 50 a 51, s. 14.

¹³⁹ Jiří KARLÍČEK, *Věrní straně a lidu*, Sbor nápravné výchovy ČSR, Praha 1980, s. 32.

¹⁴⁰ Dušan JANÁK, citované dílo s. 8.

¹⁴¹ Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. SB 2, inv. jedn. 351, usnesení vlády č. 206/1952 Sb. z 26. 8. 1952.

doby podléhaly všechny věznice a tábory spadající do jejich rezortu. Náčelník tohoto úseku MNB musel v součinnosti s velitelem SVS zajistit převzetí a vypracovat návrh na „...na přebudování dle požadavku bezpečnosti státu“. Specifická zadání pak připadla například kádrové a hospodářské správě společně se zdravotním a spojovacím odborem.¹⁴²

K vlastnímu převedení vězeňství do pravomocí MNB došlo k 1. září 1952. Na konci srpna proto vyšly dva tajné rozkazy, v nichž byl tento krok oficiálně vyhlášen. První z nich jej zdůvodňoval takto: „*Dosavadní roztržštění správy vězeňských ústavů mezi ministerstva [...] mělo některé nepříznivé důsledky. Tak zejména nebylo možné v celostátním měřítku a s jednotného hlediska uplatňovat při výkonu trestu odnětí svobody nové metody sledující nápravu vězně společnou a pro celek užitečnou práci*“. Důraz na pracovní nasazení tak konvenoval s potřebou velkého množství výrobních sil v průmyslu a zejména v uranových dolech. Z hlediska StB se jako zcela zásadní jevil až následující odstavec: „*Dále pak nebylo možné dbát do všech důsledků zájmů státní bezpečnosti při střežení zvlášť nebezpečných pachatelů protistátní činnosti*.“¹⁴³

Druhý rozkaz předchozí proklamativní prohlášení doplňoval o nezbytné podrobně rozepsané organizační pokyny. Došlo jím ke zřízení nové Správy nápravných zařízení (SNZ), do níž přešli jak dosavadní příslušníci SVS, tak i dozorcí vězeňského odboru MNB. Obě jmenované složky byly tímto krokem zrušeny, což přineslo i poměrně problematické začlenění agendy týkající se vysídlování tzv. vesnických boháčů, která s vězeňstvím nijak nesouvisela. Přestože byly výsledky této činnosti za první pololetí roku 1953 hodnoceny velmi pozitivně: „...jejich počet se v nedávno minulé době, pokud jde o počet případů, které byly řešeny, značně rozšířil...“, počítalo se kvůli jejímu odlišnému charakteru s postupným omezováním.¹⁴⁴

Změny samozřejmě zasáhly celou strukturu vězeňství, přičemž došlo i ke změně všech užívaných oficiálních názvů. Místo dosavadních Velitelství oddílů SVS vznikla Krajská oddělení nápravných zařízení (KONZ) a stanice SVS (okresní soudní věznice) přejmenovali na Útvary nápravných zařízení (ÚNZ). Současně vzniklo ještě rozlišování typy podle velikosti věznic (A – krajské věznice, B – větší okresní věznice, C – zbývající věznice ve všech okresních městech). Současně také vznikla kategorie nazvaná Zvláštní útvar nápravných zařízení (ZÚNZ), která byla vyčleněna ze systému krajských oddělení a podléhala přímo SNZ. Jednalo se Mírov, Valdice, Opavu, Prahu-Ruzyň, Leopoldov, Pardubice, Olomouc a Ilavu. Dále pak Útvary přechodných nápravných zařízení z bývalých TNP a Pracovní útvary nápravných zařízení (PÚNZ).¹⁴⁵

Souběžně s řešením praktických otázek sloučení vězeňství probíhala i příprava přijetí právních norem upravujících organizaci soudnictví, které měly legitimizovat probíhající změny. Vládní návrh byl však publikován parlamentním

¹⁴² ABS, f. A 6/3, inv. jedn. 192, Tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti (TRMNB) č. 95/1952 z 18. 7. 1952.

¹⁴³ ABS, f. A 6/3, inv. jedn. 222, TRMNB č. 125/1952 z 28. 8. 1952.

¹⁴⁴ KDH, zpráva o činnosti SNZ v době od 1. 9. 1952 do 31. 7. 1953.

¹⁴⁵ ABS, f. A 6/3, inv. jedn. 223, TRMNB č. 126/1952 z 28. 8. 1952; J. KARLÍČEK, citované dílo, s. 33.

tiskem v polovině září 1952, tedy dva týdny po zahájení reorganizace.¹⁴⁶ Zákon č. 66/1952 Sb. o organizaci soudů byl pak přijat až na konci října. Během projednávání schůze mu poslanci Národního shromáždění na 67. schůzi věnovali náležitou pozornost, přičemž řečník Jan Sova poukazoval především na „barbarské metody“ anglického a všeobecně „imperialistického“ vězeňství založeného na fašistických základech. Naproti tomu vyzvedl socialistické soudnictví: *„Jenom soud socialistického státu je schopen nejen zkrotit a potlačit zločinné elementy, ale on také pomáhá státu při jeho budovatelské práci.“* Své vystoupení zakončil odkazem na nutnost využívat ve vězeňství sovětské zkušenosti: *„Snažíme se o to i u nás, učíme se od velikého vzoru prvního socialistického státu světa, od Sovětského svazu. I ve výkonu soudních trestů a ve vězeňství řídíme se humanitními vzory, jaké nám ukazuje soudnictví a vězeňství Sovětského svazu.“*¹⁴⁷ Definitivní sovětizaci výkonu trestu tedy následně již nic nestálo v cestě.

Přijetí citovaného zákona dne 30. října 1952 s platností od 1. ledna 1953 však způsobilo jednu paradoxní situaci. Zatímco dosavadní SVS přestal fakticky existovat na základě tajného rozkazu ministra národní bezpečnosti již 1. září 1952 a jeho úkoly převzala SNZ, de iure došlo k jeho zrušení až po dalších čtyřech měsících. Druhým důležitým krokem, který tato norma přinesla, bylo zařazení příslušníků SVS do SNB, avšak rovněž od počátku roku 1953. Poslední třetina roku předchozího tedy přinesla poněkud neobvyklou situaci, která však poukazuje na to, jakou důležitost přikládal totalitní stát na počátku 50. let 20. st. zákonům, jež v té době nezřídka nahrazovaly vyhlášky a rozkazy.

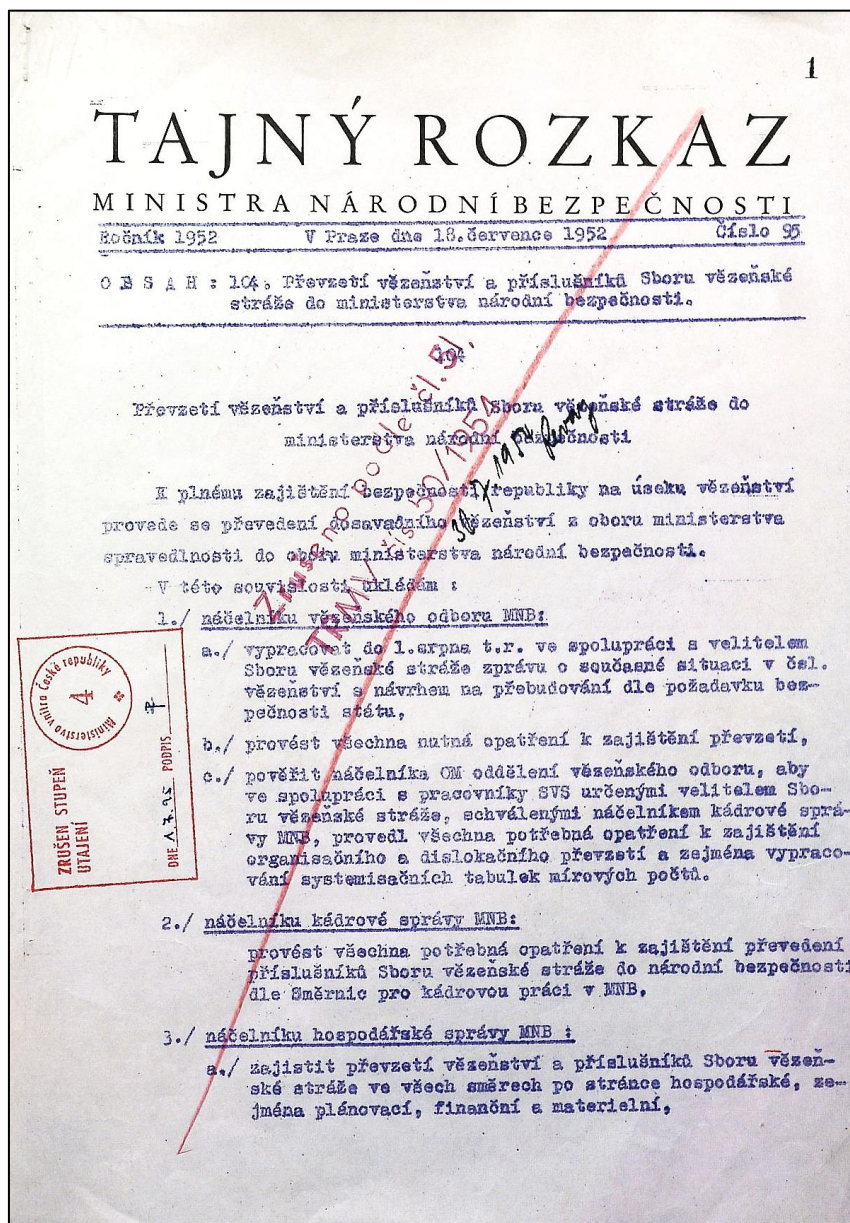
Počátek roku 1953 je tedy možné považovat za zásadní zlom v procesu sovětizace vězeňského systému, jak anticipuje název tohoto příspěvku. Dozorci, kteří až do září předešlého roku spadali do rezortu ministra spravedlnosti (zároveň však měli pravomoci příslušníků SNB při výkonu služby a řešení jejich přestupků i trestných činů připadlo vojenským prokurátorům), se staly plnohodnotnými členy SNB, což je definitivně zařadilo do komunisty kýženého jednotného represivního aparátu. Jak se však tato skutečnost projevila v praxi?

Nové úkoly náčelníkovi SNZ stanovil výše uvedeným tajným rozkazem č. 126 z konce srpna 1952 ministr národní bezpečnosti Karol Bacílek. Jednalo se především o vypracování nových směrnic (kázeňské, poplachové, obranné apod.), které lépe vyhovovaly aktuálním potřebám bezpečnosti. Zvláštní důraz byl proto kladen na nařízení upravující agenturně operativní práci společně s úpravou dosavadního služebního řádu SVS. Od počátku ledna 1953 pak měla probíhat důsledná reorganizace systému výkonu trestu. Důvod zvolení tohoto data je zřejmý, na základě citovaného zákona již do dalších kroků nemohli zasahovat představitelé justice. Za účelem rozpracování stanovených úkolů směřujících k definitivnímu

¹⁴⁶ Digitální repozitář Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Národní shromáždění republiky Československé, tisk 632, [citováno 13. 2. 2013], http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0632_01.htm

¹⁴⁷ Tamtéž, stenoprotokol schůze z 30. 10. 1952, [citováno 13. 2. 2013], <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/067schuz/s067004.htm>

přebudování vězeňství podle představ vrcholných složek KSČ posléze proběhla celostátní konference ve dnech 5. a 6. prosince 1952.

Tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti č. 95/1952 (foto: ABS, f. A 6/3, inv. jedn. 192)

Za jeden z nejzásadnějších požadavků bylo považováno vyřešení vnitřní struktury vyšetřovacích věznic, které nově vyčlenily od Krajských správ StB. Počítalo se proto s tím, že výkon trestu se z větší části bývalých soudních věznic přesune do pracovních útvarů, zejména na Jáchymovsko, kde počet odsouzených koncem února 1953 překročil 16 000 osob. Uvolněné prostory poté měly sloužit k odstranění nedostatku místa, na něž si jednotlivé složky stěžovaly (StB, Vojenská kontrarozvědka, Veřejná bezpečnost, prokuratury a vojenské prokuratury) přičemž

došlo „...k odlehčení v úkolech, jež operativním bezpečnostním orgánům nenáleží, jako starost o výživu s ostatní zaopatření obviněných...“.¹⁴⁸

Akcentování tzv. „pracovní výchovy“ v rámci výkonu trestu vedlo jak k velkým přesunům odsouzených, kteří byli alespoň trochu schopní pracovat v těžkých podmínkách uranových dolů, tak i k úplnému omezení jakýchkoliv pokusů o dodržování zásad moderní penologie. Přesněji jejich znedostupnění především politickým vězňům. Očividně tak vyšla najevo její marginalita, což jen umocňuje ta skutečnost, že na předních místech vězeňské hierarchie tehdy stáli výhradně odsouzení kriminální a retribuční. Ti také dohlíželi na to, kdo bude moci navštívit promítání filmů s budovatelskou tematikou a případné zájmové kroužky, což se ovšem netýkalo perzekuovaných odpůrců režimu.

Nelze pochybovat o tom, že politickým vězňům po nástupu do výkonu trestu zbývalo jen doufat v zařazení na pracoviště, kde budou přece jen lidštější podmínky než při těžbě uranu. Zpravidla však toto „štěstí“ potkalo pouze odsouzené se sníženou pracovní schopností, a ještě ne vždy.¹⁴⁹ Především pro ně se na počátku roku 1953 počítalo se stavbou výrobních hal v Plzni a Borech a v Leopoldově, protože do té doby vykonávali z hlediska velitelství SNZ ekonomicky nerentabilní práce jako draní peří či loupání slídy.¹⁵⁰

Předchozí řádky uvádějí rovněž to, že další upřednostňovanou činností ve vězeňství se stala agenturně operativní práce, k níž bylo podle hodnocení velitelství SNZ poprvé možné přistoupit „soustavně“. Přesto si pracovníci I. odboru SNZ za svoje počínání v první polovině roku 1953 vyslechli kritiku zaměřenou na způsob využití spolupracovníků z řad odsouzených. Údajně se totiž soustředili hlavně na dotěžování trestné činnosti a stranou ponechávali otázky bezpečnosti ústavů, čímž bylo myšleno například plánování pokusů o útěk nebo přípravy vězeňských vzpour.¹⁵¹

Převedení vězeňství do kompetencí MNB a velký důraz na využívání sovětských zkušeností „...které by pomáhaly ke zkvalitnění vězeňství...“¹⁵² vedl rovněž k usnadnění vzniku Technického ústavu vězňů v Opavě. Postupný úbytek kvalifikovaných pracovních sil ve výzkumu v rámci „třídního boje“ totiž začal působit obtíže, které musely řešit i vrcholné stranické orgány. Řešení nabízely tzv. šarašky (šaragy) existující v SSSR již od 20. let 20. st. Jednalo se o pracovní tábory plnící úkoly výzkumných a projekčních ústavů. O jeho zřízení na území Československa jednal ÚV KSČ na základě návrhu ministra Bacílka již v květnu 1952, ale návrh byl realizován teprve v lednu 1953. Od počátku své existence

¹⁴⁸ KDH, zpráva o činnosti SNZ v době od 1. 9. 1952 do 31. 7. 1953.

¹⁴⁹ Od března 1951 byly kategorie zdravotní způsobilosti odsouzených následující:

A1 – těžba uranu, A2 – ostatní důlní práce, B – hutnictví, kamenolomy, cementárny, vápenky, cihelny, C – textilní a chemický průmysl, sklářství, D – práce neschopní. J. KARLÍČEK, citované dílo, s. 36.

¹⁵⁰ KDH, zpráva o činnosti SNZ v době od 1. 9. 1952 do 31. 7. 1953.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Tamtéž.

dosahoval pozoruhodných výsledků.¹⁵³ Je pravděpodobné, že vybraní techničtí odborníci nejrozličnějších profesí, plně využili možnosti ulehčit svému osudu. Nově zřízený ústav jim totiž skýtal nesrovnatelně lepší životní podmínky.

Změny probíhající od září 1952, které nabraly na intenzitě především od počátku roku 1953, se samozřejmě nedotkly jen struktury vězeňství a odsouzených. Stejně tak dopadly i na dozorce. Dalo by se hovořit o řadě aspektů, nejprve se však nový příslušník SNZ po nástupu služby setkal se základní odbornou přípravou. Její obsah se sice příliš nezměnil, k dosavadní politické, vojenské a služební přípravě přibyla pouze tělovýchova, došlo však ke zrušení dosavadního výcvikového střediska SVS v Řepích. Nově nastupující dozorcí se proto, již jako příslušníci SNB určení ke službě v nápravných zařízeních, připravovali na nové povinnosti ve školicím středisku Národní bezpečnosti, jehož sídlem se staly Slapy nad Vltavou.¹⁵⁴

Stejně tak se začala měnit řada věcí pro příslušníky SNZ v činné službě. Velkou kritiku sklidila například politická práce, jež měla nadále být ve středu zájmu, protože kontakt s odsouzenými vyžadoval „zvlášť zocelených kádrů“.¹⁵⁵ Je však zřejmé, že nařízení se dotkla i každodenních služebních záležitostí. Již od září 1952 tak vycházely tajné rozkazy náčelníka SNZ, které upravovaly například výměnu služebních průkazů, bojovou přípravu příslušníků, vypracování plánu vnitřní a vnější obrany či cenzuru korespondence. Ty se pomocí jednotlivých KONZ dostávaly až k nejnižším organizačním složkám, které představovaly bývalé okresní soudní věznice přeměněné na ÚNZ, případně na Okresní útvary výkonu vazby (OÚVV).

Všichni vězeňští dozorcí se touto cestou dozvídali, že je například čeká přestup do Útvarových organizací KSČ místních Okresních oddělení VB, kde nadále absolvuji příslušná politická školení. Změny současně doznala i organizace tělovýchovy, a to zrušením dosavadních Sokolských jednot SVS s tím, že jejich členové jsou přeřazeni k okresním oddílům Rudá hvězda.¹⁵⁶ Zároveň byli všichni příslušníci na základě projevu ministra Alexeje Čepičky o spolupráci se Svazarmem informováni o nutnosti převzít povinnosti dobrovolných instruktorů pro práci s veřejností.¹⁵⁷ Měli tak pomoci při odstranění roztržité branné výchovy a jejího sdružení v masových organizacích,¹⁵⁸ což směřovalo k větší kontrole společnosti.

Opomenuto nezůstalo ani ideologické zaštitění popsanych událostí. Vzápětí po uskutečnění převodu vězeňství byla vyhlášena akce bdělosti a ostražitosti

¹⁵³ A. KÝR, *Odborná činnost odsouzených v technických odděleních ministerstva vnitra*, in: Historická penologie 1/2010, Praha 2010, s. 49-51.

¹⁵⁴ A. KÝR – A. KAFKOVÁ, *Proměny odborné přípravy vězeňského personálu*, in: Historická penologie 2/2010, Praha 2010, s. 7, 8.

¹⁵⁵ KDH, zpráva o činnosti SNZ v době od 1. 9. 1952 do 31. 7. 1953.

¹⁵⁶ Státní okresní archiv Český Krumlov, f. Věznice okresního soudu Český Krumlov, neusp., k. 1.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Za další rozvoj branné výchovy, projev ministra národní obrany armádního generála dr. Alexeje Čepičky, *Rudé právo*, 12. 10. 1952.

příslušníků SNZ pod heslem „Boj proti agentům imperialistů a škůdců našeho hospodářství je neoddělitelnou součástí boje za mír“.¹⁵⁹ MNB rovněž pamatovalo na dostatečné politické proškolení dosavadních dozorců, pročež v polovině října 1952 vydalo instruktážní text vysvětlující ideologické a politické důsledky sloučení.¹⁶⁰ S ním se samozřejmě všichni museli podrobně seznámit a lze předpokládat, že mělo následovat společné prohlášení příslušníků Sboru z jednotlivých věznic. Na tuto skutečnost poukazuje mimo jiné i sdělení odeslané z ÚNZ Český Krumlov nadřízenému KONZ v Českých Budějovicích, informující o usnesení, podle něž pochopili provedené změny „...jako pevnou záruku k vybudování socialismu v naší vlasti“.¹⁶¹

Z ideologického hlediska vše pojímaly i Útvarové organizace (ÚO) KSČ, jejichž členové na schůzích podrobně projednávali, jak by se dosavadní příslušníci SVS měli chovat coby komunisti a členové SNB. Kupříkladu v neblaze proslulé věznici v Uherském Hradišti dospěli k několika „zásadním“ rozhodnutím. Na silvestra roku 1952 tak kritizovali nedostatečné vystupování v průběhu výkonu služby. Usnesli se proto, že „...si budou všichni komunisti organizace ve službě vykat [...] a svým příkladem budou vést k tomuto i nekomunisty...“.¹⁶² Po novoročních oslavách nelenili a ve vyhledávání nešvarů pokračovali. Do středu zájmu se tehdy mimo jiné dostal i blíže nespecifikovaný Pavelka, který si nemohl odpustit čtení takzvaných „krváků“. Jeho „problém“ byl vyřešen slibem „...že již opravdu nebude číst tuto nevhodnou četbu pro příslušníka SNB a bude se věnovat četbě, která má svůj účel.“¹⁶³

Na schůzích ÚO KSČ Uherské Hradiště se na počátku roku 1953 věnovali i záležitostem zásadnějším, které přímo ovlivňovaly službu a soukromý život vězeňských dozorců. Trnem v oku byla náboženská příslušnost příslušníků SNB v nápravných zařízeních. Situace v Gottwaldovském kraji byla všeobecně zhodnocena tak, že existují již jen tři případy, s nimiž je potřeba „...zabývat se individuálně“.¹⁶⁴ Je však otázkou, jak bylo toto v podstatě výhružné usnesení naplněno.

Všechny nastíněné změny v dubnu 1953 zastřešil nově vydaný „Řád nápravných zařízení“.¹⁶⁵ Ten nahradil na počátku uvedený „Vězeňský řád“ z roku 1951. K tomu je potřeba podotknout, že stejně jako u většiny normativů tehdejší doby je zřetelný rozchod mezi stanovenými povinnostmi a skutečností. Tato dichotomie počínání komunistického režimu ale patřila k běžné praxi po celé období jeho

¹⁵⁹ SOkA Český Krumlov, f. Věznice okresního soudu Český Krumlov, neuspořádáno, kart. 1.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² SOkA Uherské Hradiště, f. Okresní výbor KSČ (OV KSČ) Uherské Hradiště, inv. č. 370, k. 208, usnesení ze schůze z 31. 12. 1952.

¹⁶³ Tamtéž, zápis z členské schůze ze 7. 1. 1953.

¹⁶⁴ Tamtéž, zápis z členské schůze z 24. 6. 1953.

¹⁶⁵ Jeho přijetí bylo nařízeno zákonem č. 67/1952 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád. V čl. III., odst. 2) je k tomu uvedeno: „Předpisy o tom, jak se vykonává trest v ústavech ministerstva národní bezpečnosti, vydá ministr národní bezpečnosti v dohodě s generálním prokurátorem; tyto předpisy o výkonu trestu ve vojenských kárných útvarech vydá ministr národní obrany po dohodě s generálním prokurátorem.“

existence, podobně jako v jiných totalitách. Proto uveďme jen jeden příklad, který lze při současných znalostech o podmínkách věznění v 50. letech 20. století považovat za nejmarkantnější. Je možné ho nalézt hned na první stránce v obecných ustanoveních tvořících jakousi preambuli: „*Výkonem trestu nesmí být způsobovány tělesné útrapy a ponižována lidská důstojnost odsouzeného*“.¹⁶⁶

Doposud bylo analyzováno pozadí převodu vězeňství, zákony a nařízení, které se těchto události přímo dotýkaly a částečně i jejich dopad na každodenní výkon služby. Zůstává však otázka, jak popsané události přijali dozorcí, kteří vydávali hromadná prohlášení o tom, že považují za čest zařazení do SNB. U řady z nich tomu tak pravděpodobně doopravdy mohlo být, nicméně prameny zachycují případy poukazující i na opačné postoje.

V již citovaných zápisech z činnosti ÚO KSČ věznice Uherské Hradiště je zachycen kázeňsky a stranicky řešený případ strm. Františka Janečka, který působil jako náčelník OÚVV Gottwaldov (bývalá okresní soudní věznice). Když měl být kvůli nesrovnalostem v manželství odvolán (jeho žena si stěžovala, že má milenku), pronesl před nadřízenými, že: „...není boha, který by ho donutil ke službě v Uherském Hradišti“. Když mu bylo vysvětleno, že se jako komunista musí na vše „dívat správně“, vygradoval situaci: „...že se to nepodaří a on se z SNB dostane i kdyby měl někomu dát přes hubu...“. Následně si však vyslechl výtky k neslučitelnosti tohoto chování se službou příslušníka SNB. V tu chvíli již se pravděpodobně přestal ovládat a prohlásil „...že kašle na SNB i na stranu [...] Po dalším rozmlouvání jeho chování praštil o zem služební čepicí, při tom se tvářil jako šílený a řekl, že kašle na všechno.“¹⁶⁷ Jeho „provinění“ posléze řešil Okresní výbor KSČ.

Tolik tedy k absurditám služby tehdejších dozorců, které byly mimo jiné spojeny i s jejich převodem do SNB a v závěru ještě k závažnějším záležitostem. V roce 1953 se vězeňství dotkla ještě jedna organizační změna. Ta byla spojena se zrušením MNB, respektive převedením Bezpečnosti zpět do pravomocí ministerstva vnitra. Tato reorganizace však nepřinesla žádný zásadní obrat. Právě naopak, listopad roku 1953 je možné považovat za skutečný vrchol sovětizace, a to když na SNZ přišel sovětský poradce Ponomarenko, který stál za dalšími úpravami služebních předpisů a důslednějším uplatňováním zkušeností importovaných ze SSSR. V ideologické publikaci „Věrní straně a lidu“ na počátku 80. let 20. století, vydané Sborem nápravné výchovy ČSR, bylo toto období zhodnoceno následujícím způsobem: „*Centrála od něho převzala zásady řídicí činnosti a správného systému práce*.“¹⁶⁸

V úplném závěru tohoto příspěvku je na místě shrnutí toho, co vlastně popisovaná sovětizace vězeňství znamenala, respektive co přinesla do dosavadních podmínek výkonu trestu. Tyto změny lze stručně a přehledně shrnout v několika bodech, vycházejících z citované studie A. Kýry:

- hrubé porušování presumpce nevinu u obviněných ve výkonu vazby,

¹⁶⁶ KDH, Řád nápravných zařízení, NZ-zákl-I-1, hlava 1., stať 1., odst. 3.

¹⁶⁷ SOkA Uherské Hradiště, f. OV KSČ Uherské Hradiště, inv. č. 370, k. 208, zápis ze schůze z 15. 1. 1953.

¹⁶⁸ J. KARLÍČEK, citované dílo, s. 48.

- ideologizace principů klasifikace a diferenciacie odsouzených ve výkonu trestu,
- uplatňování militantních a agenturně operativních prvků k zajišťování kázně vězňů,
- z ekonomického hlediska účelové a represivní pojetí pracovní činnosti vězňů,
- zneužívání výchovných a vzdělávacích prostředků k politické indoktrinaci a diskriminaci vězňů.¹⁶⁹

Nejednalo se však o nastolení nové a do počátku roku 1953 zcela neznámé praxe. Jak bylo řečeno v úvodu, sovětizace vězeňství představovala dlouhodobější proces, jehož počátek je možné spatřovat v období února 1948 s tím, že KSČ s ní bezpochyby počítala již dříve a v rámci infiltrace ozbrojených složek se pokoušela postupně připravovat půdu k jejímu uskutečnění i před vlastním převzetím moci.

Použité prameny a literatura

Státní okresní archiv Český Krumlov

- f. Věznice okresního soudu Český Krumlov, neusp., k. 1.

Státní okresní archiv Uherské Hradiště

- f. Okresní výbor KSČ Uherské Hradiště, inv. č. 370, k. 208.

Archiv bezpečnostních složek

- f. SB 2, inv. jedn. 351,
- f. A 6/3, inv. jedn. 192, 222, 223.

Kabinet dokumentace a historie VS ČR

- Zatímní služební řád SVS, 1949,
- Řád nápravných zařízení, NZ-zákl-I-1,
- Vězeňský řád, 1951.

Digitální repozitář Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Národní shromáždění republiky Československé

- tisk 632,
- stenoprotokol schůze z 30. 10. 1952.

Dušan JANÁK, *Organizace a řízení československého vězeňství v letech 1945-1955*, in: *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945-1955*, Praha 2001.

Alena KAFKOVÁ, *Cesta ke vzniku Generálního ředitelství VS ČR (1865-1965)*, in: *Historická penologie 1/2010*, Praha 2010.

Jiří KARLÍČEK, *Věrní straně a lidu*, Sbor nápravné výchovy ČSR, Praha 1980.

¹⁶⁹ A. KÝR, *Zacházení s vězni ...*, s. 52.

Aleš KÝR, *Zacházení s vězni na území ČSR v letech 1945-1955*, in: *Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945-1955*, Praha 2001.

A. KÝR, *Odborná činnost odsouzených v technických odděleních ministerstva vnitra*, in: *Historická penologie 1/2010*, Praha 2010.

A. KÝR – A. KAFKOVÁ, *Proměny odborné přípravy vězeňského personálu*, in: *Historická penologie 2/2010*, Praha 2010.

Prokop TOMEK, *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989*, Sešity ÚDV č. 3, Praha 2000.

Rudé právo, 12. 10. 1952.

Ondřej HLADÍK, Dozorce Jan Horáček a „akce Pankrác“	1
Lukáš KOPECKÝ, Vojtěch hrabě Schönborn – šlechtic před Mimořádným lidovým soudem	18
Ondřej HLADÍK, Zrušení věznic okresních soudů v letech 1954 až 1957 na příkladu Jihočeského kraje	31
Aleš KÝR – Alena KAFKOVÁ, Působení boromejek u odsouzených žen v Řepích 1865–2015	40
Ondřej HLADÍK, Rok 1953 jako vrchol sovětizace vězeňství	52

Dosud vyšla čísla časopisu jsou k dispozici na internetových stránkách:

<http://www.akademievs.cz/?m=6&s=7&typ=sub>

<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/ke-stazeni-112/historicka-penologie-1224/>

KABINET DOKUMENTACE A HISTORIE VS ČR

Soudní 1672/1a, P.O.Box 3, 140 67 Praha 4

Redaktor: PhDr. Ondřej Hladík

Telefon: +420 244 024 711

Fax: +420 244 024 713

E-mail: historicka.penologie@seznam.cz